

SIJAISVANHEMMAKSI RYHTYVIEN MOTIIVIT JA SOSIAALISEN TUEN MERKITYS

Opinnäytetyö

**Heini Koistinen
Heidi Kolehmainen
SSA6S1**

**Sosiaalialan koulutusohjelma
Palveluohjaus/ Sosiaalikasvatus**

Koulutusala: Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Koulutusohjelma: Sosiaalialan koulutusohjelma	Suuntautumisvaihtoehto: Palveluohjaus ja sosiaalikasvatus
Työntekijä/tekijät: Heini Koistinen ja Heidi Kolehmainen	
Työn nimi: Sijaisvanhemmaksi ryhtyvien motiivit ja sosiaalisen tuen merkitys	
Päiväys: 12.11.2009	Sivumäärä/liitteet: 68/4
Ohjaaja/ohjaajat: Auli Pohjolainen	
Toimeksiantaja: Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö	
Tiivistelmä: Opinnäytetyössä selvitettiin sijaisvanhemmuutta harkitsevien motiiveja ja tuen saamista. Tarkoituksena oli myös ottaa selvää miten Perhehoitajien valtakunnallinen rekrytointihanke 2008 on näkynyt Pohjois-Savon alueella. Tavoitteena oli antaa tietoa Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikölle, jotta he voisivat kehittää toimintaansa sijaisvanhempien rekrytoinnissa. Opinnäytetyössä käytettiin sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista aineistonkeruumenetelmää. Aineistonkeruumenetelminä käytettiin teemahaastatteluita ja kyselylomakkeita. Tutkimuksen kohderyhmä muodostui yhdeksästä PRIDE-valmennuksen käyneestä henkilöstä Pohjois-Savon alueella. Kyselylomakkeet olivat täytettävänä Perhehoitajien valtakunnallisen rekrytointihankkeen 2008 Pohjois-Savon infopisteillä. Kyselylomakkeisiin vastanneita oli 31 henkilöä. Tutkimustuloksista ilmeni, että tärkeimmät motiivit sijaisvanhemmaksi ryhtymiseen olivat lapsettomuus, auttamisen halu, yksinäisyyden ja tyhjyyden tunne, hoivaamisen tarve, rakkaus lapsiin sekä turvallisen elinympäristön antaminen lapselle. Perhehoitajien valtakunnallisella rekrytointihankkeella ei koettu olevan vaikutusta sijaisvanhemmaksi ryhtymiseen, mutta hanke kuitenkin lisäsi kiinnostusta sijaisvanhemmuutta kohtaan. Sijaisvanhemmuutta harkitsevat kokivat lähipiirin tuen erittäin tärkeäksi. Lähipiiriltä saatiin emotionaalista tukea ja käytännön apua. Myös PRIDE-valmennusryhmästä sijaisvanhemmuutta harkitsevat saivat emotionaalista tukea sekä vertailutukea. Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksiköltä saatiin tiedollista tukea PRIDE-valmennuksen aikana, mutta koettiin että ohjausta tarvitaan myös valmennuksen jälkeen. Taloudellinen tuki ei ollut lähtökohta sijaisvanhemmaksi ryhtymiselle, mutta tuella koettiin kuitenkin olevan merkitystä. Perhehoitajien valtakunnallisen rekrytointihankkeen näkyvyys jakoi haastateltavien mielipiteet. Puolet heistä koki hankkeen näkyvyyden riittäväksi, kun taas puolet olisi kaivannut hankkeesta enemmän tietoa. Haastateltavat olivat sitä mieltä että tietoa hankkeesta sai parhaiten lehdistä. Infopistekyselyiden perusteella myös hankkeen infotilaisuuksista saatiin parhaiten tietoa lehdistä.	
Avainsanat: Lastensuojelun perhehoito, sijaisvanhemmuus, motivaatio, sosiaalinen tuki, perhehoitajien rekrytointi	

Field of study: Social Services, Health and Sports	
Degree Programme: Degree Programme in Social Services	Option: Social Pedagogy and Case Management
Author(s): Heini Koistinen and Heidi Kolehmainen	
Title of Thesis: Motives of people who consider becoming foster parents, and meaning of social support.	
Date: 12.11.2009	Pages/appendices: 68/4
Supervisor(s): Auli Pohjolainen	
Project/Partners: Child welfare development unit in Northern Savo	
Abstract: The purpose of the study was to find out what kind of motives make people to consider becoming foster parents and what kind of support they have received and what sort of support they will need. The purpose was also to survey how The national recruitment project of foster parents 2008 has been appeared in the area of Northern Savo. The goal was to give information to child welfare development unit in Northern Savo, so they could develop their operations of recruiting foster parents. This research was qualitative as well as quantitative. The material collecting methods were theme interviews and questionnaires. The target group of this research consisted of nine people who had taken PRIDE-training in the area of Northern Savo. Questionnaires were filled in an information session of the recruitment project, in the information stands of Northern Savo area. There were 31 people who responded to the questionnaires. The result of the study showed that the most important motives to become foster parents were childlessness, passion to help, feeling of loneliness and emptiness, need to take care of someone, attachment to children and possibility to give a safe environment to a child. The national recruitment project of foster parents had no effect of someone becoming a foster parent, but however it did increase interest about foster parenthood. Interviewees felt that support from their close relations is very important. From them they got emotional support and practical help. PRIDE-training group gave them emotional support and also peer support. During PRIDE-training they got mental support from the child welfare development unit in Northern Savo, but they felt that guidance is important also after training. Financial support wasn't the base for becoming a foster parent, but they felt that financial support still has some kind of significance. Appearance of The national recruitment project of foster parents did share the opinions of interviewees. Half of them felt that the appearance of the recruitment project was enough, but another half of them would have wanted more information about it. Interviewees felt that the best way to get information about the recruitment project was to read newspapers. Based on the questionnaires, the best way to get information about the information sessions of the recruitment project was also to read newspapers.	
Keywords: Private care of child protection, foster parenthood, motivation, social support, recruiting foster parents.	

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO	5
2 PERHEHOITAJIEN VALTAKUNNALLINEN REKRYTOINTIHANKE 2008	7
2.1 Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö	7
2.2 Perhehoitajien valtakunnallisen rekrytointihankkeen kuvaus	8
3 PERHEHOITO JA SIJAISVANHEMMUUS	10
3.1 Lastensuojelu lapsen tukena	10
3.2 Lastensuojelun perhehoito	12
3.3 Perhehoitolapsi ja sijaishemmuus	14
3.4 Perhesijoituksen valmistelu	16
3.5 Perhesijoituksen päättymisen	20
4 MOTIVAATIO JA SOSIAALINEN TUKE	21
4.1 Motivaatio	21
4.2 Vapaaehtoismotivaation timanttimali	22
4.3 Sosiaalinen tuki	25
4.3.1 Emotionaalinen tuki	25
4.3.2 Käytännön apu	26
4.3.3 Tiedollinen tuki	27
4.3.4 Vertaistuki	28
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	30
5.1 Tutkimustehtävät	30
5.2 Kohdejoukon esittely	31
5.3 Tutkimusmenetelmät ja aineiston keruu	32
5.3.1 Teemahaastattelut	32
5.3.2 Kyselylomakkeet	33
5.4 Analysointi	34
5.5 Luotettavuus ja eettiset näkökulmat	35
6 TUTKIMUSTULOKSET	38
6.1 Haastateltavien taustatietoa	38
6.2 Motiivit	39
6.3 Tuki	40

6.3.1 Lähipiirin tuki.....	41
6.3.2 PRIDE-vertaisyhmän tuki.....	41
6.3.3 Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikön tuki.....	42
6.3.4 Taloudellinen tuki.....	43
6.4. Palaute ja kehittämis ehdotukset Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikölle	44
6.5 Perhehoitajien valtakunnallisen rekrytointihankkeen vaikutus.....	46
6.6 Ajoissa kotiin -kampanjan infopistekyselyt.....	47
7 TULOSTEN YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	51
8 POHDINTA.....	54
8.1 Tutkimustulosten pohdinta.....	54
8.2 Opinnäytetyöprosessin arviointi.....	56
LÄHTEET	59
LIITTEET	

Liite 1 Kysely sijaisvanhemmuudesta

Liite 2 Teemahaastattelurunko

Liite 3 Infokirje

Liite 4 Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

1 JOHDANTO

Suomessa sijaisvanhempien määrä on muuhun Eurooppaan verrattuna alhainen. Vuonna 2007 perheisiin sijoitettuja lapsia ja nuoria oli 5 526, mikä on noin 34 % kaikista sijoituksista Suomessa. Muualla Euroopassa vastaava osuus on 60–85 %, joten Suomi on sijaishuollon osalta varsin laitosvaltainen. Huostaanotettujen ja sijoitettujen lasten määrä kasvaa koko ajan, joten uusia sijaisvanhempia tarvitaan lisää. Uusien sijaisvanhempien tarve lisääntyy entisestään, koska nykyisten sijaisvanhempien keski-ikä lähenee 50 vuotta ja eläkeikä alkaa lähestyä. (Ajoissa kotiin 2009.)

Tutkimuksemme lähtökohtana oli halu tehdä opinnäytetyö liittyen lastensuojeluun. Päätimme lähteä tutkimaan sijaisvanhemmuutta, sillä aihe oli ajankohtainen. Menossa oli Perhehoitajien valtakunnallinen rekrytointihanke, joka käynnistyi maaliskuussa vuonna 2008. Hanke huipentui syksyllä ”Ajoissa kotiin” –kampanjaan 15.–28.9.2008. Rekrytointihankkeen tavoitteena oli lisätä sijaisperheiden määrää. Opinnäytetyömme toimeksiantajaksi saimme Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikön, joka vastasi rekrytointihankkeen toimivuudesta ja järjestämisestä Pohjois-Savon alueella.

Olemme molemmat olleet jo kauan kiinnostuneita lasten hyvinvoinnista ja siihen liittyvästä työstä. Halusimme syventää osaamistamme ja tietämystämme lastensuojelusta. Olemme opiskelleet lastensuojeluun liittyvää teorial tietoa, mutta aiheen ymmärtämistä kokonaisuudessaan täydentää sen tutkiminen ja ymmärtäminen käytännön tasolla.

Opinnäytetyössä selvitetään minkälaiset motiivit vaikuttavat sijaisvanhemmuudesta kiinnostumiseen ja siihen ryhtymiseen. Lisäksi tutkitaan sijaisvanhempien saamaa tukea ja tuen tarvetta. Työmme avulla haluamme myös antaa tietoa Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikölle siitä millä tavalla Perhehoitajien valtakunnallinen rekrytointihanke on näkynyt Pohjois-Savossa eli mikä markkinointikanava on tehonnut ihmisiin.

Opinnäytetyössämme tutkimustehtävinä on saada tietoa mitkä tekijät vaikuttavat sijaisvanhemmuudesta kiinnostumiseen ja sijaisvanhemmiksi ryhtymiseen sekä selvittää millaista tukea sijaisvanhemmiksi aikovat ovat saaneet ja mitä he olisivat kaivanneet PRIDE-valmennuksen aikana ja sen jälkeen. Lisäksi tehtävänä on ottaa selvää, millä tavalla Perhehoitajien valtakunnallinen rekrytointihanke on näkynyt Pohjois-Savon alueella. Opinnäytetyömme tavoitteena on auttaa Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikköä kehittämään sijaisvanhempien rekrytointia sekä kehittämissyksikön omia toimintatapoja.

Opinnäytetyön raportin aloitamme kuvaamalla perhesijoitusprosessin sekä kertomalla lastensuojelun perhehoidosta ja sijaisvanhemmuudesta. Kyseisten käsitteiden avaaminen on tärkeää, jotta lukijan olisi helpompi ymmärtää tutkimuksemme sisältöä. Seuraavassa luvussa esittelemme opinnäytetyössämme käyttämämme teorian motivaatiosta ja sosiaalisesta tuesta. Esittelemme myös Perhehoitajien valtakunnallisen rekrytointihankkeen 2008, jotta lukija tietäisi mitä kaikkea hanke on sisältänyt ja kuinka sitä on toteutettu. Teemahaastatteluihin valittiin PRIDE-valmennuksen käyneitä henkilöitä Pohjois-Savon alueelta. Kyselylomakkeet olivat täytettävänä Perhehoitajien valtakunnallisen rekrytointihankkeen Pohjois-Savon alueen infopisteillä. Raportin lopussa kerrotaan tutkimustulokset ja arvioidaan opinnäytetyömme onnistumista.

2 PERHEHOITAJIEN VALTAKUNNALLINEN REKRYTOINTIHANKE 2008

2.1 Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö

Kuopiossa sijaitsevan Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö tarjoaa Pohjois-Savon kunnille apua lastensuojelun prosessien tehostamisessa ja ammatillisen osaamisen vahvistamisessa. Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikön tavoitteena on kehittää lastensuojelulain haasteisiin vastaava palvelujärjestelmä yhdessä kuntien ja eri toimijatahojen kanssa. Tarkoituksena on tuottaa laadukkaita ja kustannustehokkaita palveluja sekä vakiinnuttaa lastensuojelun pitkäjänteinen kehittämis-toiminta Pohjois-Savon alueelle. (Esittely 2009.)

Lastensuojelun kehittämissyksikön muodostavat Palvelukeskus ja Kehittämiskeskus. Palvelukeskuksen toiminnan rahoittavat mukana olevat kunnat. Kehittämiskeskukseen toiminnan rahoitus tulee Sosiaali- ja terveysministeriöltä sekä kunnilta. Kehittämissyksikön Palvelukeskuksen ja Kehittämiskeskukseen toiminnassa on mukana 16 kuntaa sekä alueellisia, että valtakunnallisia yhteistyötahoja. (Esittely 2009.)

Palvelukeskuksen tarjoamia palveluita ovat sijais- ja tukiperheiden rekrytointi, valmennus ja valinta sekä sijaishuollon hoitopaikkatietojen päivitys ja lapsen tarpeiden mukaisen sijoituspaikan etsiminen. Palvelukeskuksen palveluihin kuuluvat myös sijoitustyöskentely lapsen oman sosiaalityöntekijän kanssa, vertaistukien koonti ja vertaisryhmätoiminta lapsille, vanhemmille sekä tuki- ja sijaisperheille. Lisäksi Palvelukeskukselta saa sijaishuollon ja muuhun lastensuojelun arkityöhön liittyvää koulutusta ja konsultaatiota. (Esittely 2009.)

Kehittämiskeskus kehittää lastensuojelun avohuollon työmenetelmiä ja tarjoaa asiantuntija-, konsultaatio- sekä koulutuspalveluja. Kehittämiskeskukseen toimintaan kuuluu myös kumppanuusverkostojen yhteistoiminnan vahvistaminen. Lisäksi Kehittämiskeskus arvioi, tutkii sekä kehittää palvelujen laatua ja vaikuttavuutta yhdessä Kuopion yliopiston ja Savonia ammattikorkeakoulun kanssa. (Esittely 2009.) Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö oli mukana järjestämässä Perhehoitajien valtakunnallista rekrytointihanketta Pohjois-Savon alueella.

2.2 Perhehoitajien valtakunnallisen rekrytointihankkeen kuvaus

Perhehoitajien valtakunnallinen rekrytointihanke 2008 käynnistyi maaliskuun alussa. Perhehoitoliitto sai siihen Raha-automaattiyhdistykseltä 150 000 euron avustuksen. Myös sosiaali- ja terveysministeriö on ohjannut rahoitusta perhehoitajien rekrytointiin ja rekrytoinnin kehittämiseen. Taustatyötä alettiin tehdä vuoden 2007 syksyllä, jolloin kunnille, alueellisille sijaishuoltoyksiköille sekä Pelastakaa Lapset ry:lle tehtiin selvityskysely perhehoidon nykytilanteesta ja kiinnostuksesta rekrytointiin. Perhehoitoliitto lähetti kyselyn yhteensä 58 eri alueelle ja vastauksia saatiin 27 alueelta joten vastausprosentti oli 47 %. Vastausten perusteella todettiin, että sijaisperheistä on pulaa eikä kunnilla ja järjestöillä ole riittävästi aikaa toteuttaa rekrytointia yksin. Kiinnostuneista sosiaalityöntekijöistä, perhehoitajista, sijaisvanhemmista sekä muista perhehoidon ammattilaisista koottiin rekrytointivastaavien tiimi. Tiimi kokoontui vuoden mittaan muutamia kertoja ja suunnitteli valtakunnallisen perhehoidon tiedotuskampanjan ajalle eri puolille Suomea erilaisia tapauksia, tempauksia ja infotilaisuuksia perhehoidosta. (Hänninen 2008a; Hänninen 2008b, 11; Hakkarainen & Hänninen 2008, 8.)

Lasten ja nuorten mahdollisuus päästä perhehoitoon riippuu sijoittavan kunnan sijaisperheiden määrästä. Sen vuoksi perhehoitoon pääsy on eriarvoista ja sattumanvaraista. Maakuntien ja kuntien väliset erot perhesijoitusten määrissä ovat suuria. Maakuntien välisessä vertailussa perhehoidon osuus on parhaimmillaan 71 % ja alimmillaan vain 26 %. Hankkeella pyrittiin lisäämään perhehoidon määrällistä kasvua rekrytoimalla perheitä sekä kehittämään pysyviä toimintamalleja ja yhteistyökäytäntöjä niiden tahojen käyttöön jotka vastaavat rekrytoinnista. Sen lisäksi hankkeen tavoitteena oli lisätä yleistä tietoisuutta perhehoidosta, sen monimuotoisuudesta ja sijoitettavien lasten erilaisuudesta. (Hakkarainen & Hänninen 2008, 2, 6.)

Perhehoitajien valtakunnallinen rekrytointi -hanke näkyi koko vuoden ajan aktiivisena tiedottamisena sekä osallistumisena eri tapahtumiin. Hanke huipentui syksyllä Ajoissa kotiin -kampanjaan 15.–28.9.2008. Kampanjan avajaistapahtuma järjestettiin Helsingissä Esplanadin puistossa 15.9.2008. Avajaisissa kerrottiin perhehoidosta ja lasten-

suojelun ajankohtaisista asioista. (Hakkarainen & Hänninen 2008, 12; Hänninen 2008, 11.)

Ajoissa kotiin -kampanja kesti kaksi viikkoa, jonka aikana järjestettiin yli 40 tapahtumaa ja tilaisuutta eri puolilla Suomea. Kampanjaan osallistui 11 alueellista lastensuojelun kehittämissyksikköä ja sijaishuoltoyksikköä, kaksi kehitysvammaisten lasten ja nuorten perhehoidosta vastaavaa yksikköä, kuusi kaupunkia sekä sijaisvanhempien ja perhehoitajien alueellisia järjestöjä. Yhteistyökumppaneina olivat myös Pelastakaa Lapset ry ja SOS-lapsikylä ry. (Hänninen 2008a.)

Kampanjan aikana sijaisvanhemmuudesta annettiin tietoa infopisteissä, joita oli yhdeksässä kunnassa ympäri Pohjois-Savoa. Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö yhdessä Vaalijalan kuntayhtymän sosiaalityöntekijöiden sekä aktiiviseksi tunnettujen sijaisvanhempien kanssa vastasi rekrytointihankkeen toimivuudesta ja järjestämisestä Pohjois-Savon alueella. (Pitkänen & Huusko 2009, 30.)

Rekrytointia toteutettiin muun muassa sijaisvanhempien lehtihaastatteluilla, lehdissä olevilla ilmoituksilla sekä lastensuojelun kehittämissyksikön työntekijän radiohaastattelulla. Perhehoitoliiton kampanjamateriaalia jaettiin päiväkoteihin, eri oppilaitoksiin sekä kirjastoihin. Kuopion paikallislinja-autoissa oli kampanjaviikoilla Ajoissa kotiin -juliste esillä mainostamassa kampanjaa. Kampanja-aikana järjestettiin myös infotilaisuuksia eri paikkakunnilla ympäri Pohjois-Savoa. (Pitkänen & Huusko 2009, 30.)

3 PERHEHOITO JA SIJAISVANHEMMUUS

3.1 Lastensuojelu lapsen tukena

Lastensuojelulain mukaan lapsella on oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelun tehtävänä on edistää lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia sekä tukea vanhempia lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa järjestämällä perheelle tarvittavia palveluja ja tukitoimia. Lastensuojelussa otetaan ensisijaisesti huomioon lapsen etu. (Lastensuojelulaki 2007/417, §:t 1–2, 4.)

Lapsen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin vaikuttaa kolme tekijää. Ne ovat lapsen kehitykselliset tarpeet, vanhempien kyky toimia vanhempina sekä perhe ja ympäristötekijät. Näitä tekijöitä ja tarpeita arvioidaan kunkin lapsen kohdalla lastensuojelun asiakkuutta arvioitaessa. Lapset voidaan jakaa kolmeen ryhmään sen perusteella, kuinka paljon apua ja tukea he tarvitsevat. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat lapset, jotka ovat välittömässä vaarassa, jos eivät saa apua. Toisessa ryhmässä ovat lapset, joiden terveys ja hyvinvointi saattavat kärsiä ilman tukipalveluja. Kolmanteen ryhmään kuuluvat lapset, jotka tarvitsevat neuvoja, tietoa ja muita yleisesti saatavilla olevia palveluja. (Adams 2007, 307.)

Perhe on lapselle luonnollisin kasvupaikka, joka tarjoaa turvalliset ja pysyvät ihmissuhteet. Lapsen kasvatusta on vaativa tehtävä ja joskus siihen tarvitaan apua ja tukea. Sukulaisten ja tuttavien lisäksi apua saa esimerkiksi lastenneuvoloista ja terveyskeskuksista, päivähoitosta ja koulusta sekä eri järjestöjen tarjoamista ryhmä- ja harrastusmahdollisuuksista. Aina palvelut ja niiden tarjoama tuki eivät kuitenkaan riitä. Silloin kuntien viranomaisten tehtävänä on tutkia, onko perheessä tarvetta lastensuojelulle, eli saako lapsi tarvitsemaansa hoitoa ja kasvatusta, ja onko lapsen elinolosuhteet turvalliset. Lastensuojelun tulee puuttua asiaan myös silloin, kun lapsi vahingoittaa terveyttään tai kehitystään omalla käyttäytymisellään. (Ahto & Mikkola 1999, 4, 6.)

Viranomaisten ensisijaisena tehtävänä on tukea vanhempia ja muita lasta hoitavia henkilöitä lapsen hoidossa ja kasvatuksessa. Tällöin otetaan käyttöön avohuollon tukitoimenpiteitä, joita ovat esimerkiksi tuki lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen, lapsen taloudellinen ja muu tukeminen koulunkäynnissä, ammatin ja asunnon hankinnassa, työhön sijoittumisessa, harrastuksissa, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisessä sekä muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisessä. Avohuollon tukitoimia ovat myös tukihenkilö tai -perhe, lapsen kuntoutumista tukevat hoito- ja terapiapalvelut, perhetyö, vertaisryhmätoiminta sekä loma- ja virkistystoiminta. Lapsi tai koko perhe voidaan myös sijoittaa laitos- tai perhehoitoon avohuollon tukitoimena. Tukitoimien tavoitteena on vanhempien voimavarojen vahvistaminen ja hyvään vanhemmuuteen tukeminen. Jos avohuollon tukitoimet eivät ole sopivia, mahdollisia tai riittäviä, ryhdytään huostaanottoprosessiin. (Ahto & Mikkola 1999, 7; Lastensuojelulaki 417/2007, 36 §.)

”Lapsi on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos:

- 1) puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä; tai
- 2) lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään.” (Lastensuojelulaki 2007/417, 40 §.)

Huostaanoton on oltava käytettävistä lastensuojelun vaihtoehtoista paras ja sijaishuollon lapsen edun mukaista. Lapsen omat toiveet ja mielipiteet on otettava aina huomioon, olipa kyseessä minkä ikäinen lapsi tahansa. Lapsen edun arvioinnissa joudutaan monipuolisesti arvioimaan lapsen yksilökohtaista tilannetta ja tarpeita sekä punnitsemaan uhkia ja vahvuuksia. Lapsen huostaanottoa sekä sijaishuoltoa koskevien asioiden valmistelu kuuluu lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle, mutta päätöksen kyseisistä toimeenpanoista tekee kunnan johtosäännön mukaan määräytyvä sosiaalihuollon johtava viranhaltija. Sijaishuoltomuodoksi on valittava se vaihtoehto, joka on lapsen edun mukainen ja lapsen yksilöllisten tarpeiden ja kehityksen kannalta paras. (Ahto & Mikkola 1999, 8; Saastamoinen 2008, 27; Taskinen 2007, 52–53.)

Huostaanotetun lapsen sijaishuolto voidaan järjestää perhe- tai laitoshoidona, asunnossa asumisena tai sairaalahoitona. Lastensuojelun laitoshoidon järjestetään lasten- tai nuorisokodeissa, koulukodeissa sekä muissa vastaavissa lastensuojelulaitoksissa. Lapsen kannalta perhesijoitus on yleensä parempi vaihtoehto kuin laitossijoitus. Vaikka laitoksissa pyritään nimeämään lapselle omahoitaja, pysyviä kiintymyssuhteita ei laitostympäristössä voida taata. Perhehoito tarkoittaa sitä, että lapsen hoito, kasvatusta ja huolenpito järjestetään oman kodin ulkopuolella yksityiskodissa, jossa sijaisvanhemmat asuvat lapsen kanssa ympäri vuorokauden. Perhehoidon tavoitteena on antaa lapselle mahdollisuus läheisiin ihmissuhteisiin, kodinomaiseen hoitoon ja turvalliseen elinympäristöön sekä edistää lapsen perusturvallisuutta ja sosiaalista kehitystä. (Ahto & Mikkola 1999, 8-9; Kalland 2004, 136; Saastamoinen 2008, 27.)

3.2 Lastensuojelun perhehoito

Sosiaalihuoltolain 25. §:n mukaan perhehoitoa annetaan henkilölle, jonka ei katsota olevan laitoshuollon tarpeessa, ja jonka kasvatusta ja hoitoa, sekä muuta huolenpitoa ei ole mahdollista järjestää hänen omassa kodissaan tai sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita käyttäen. Perhehoidon tavoitteena on antaa yksilölle mahdollisuus läheisiin suhteisiin, perheenomaiseen hoitoon sekä edistää hänen turvallisuutta ja sosiaalista kehitystä. (Sosiaalihuoltolaki 1992/311, 25 §.)

Aikaisemmin perhehoitoa lapsille antaneista kodeista on käytetty nimityksiä kasvatuskoti ja sijaiskoti. Kodin vanhemmista on käytetty nimitystä kasvatusvanhemmat tai sijaisvanhemmat. Uusi lainsäädäntö on korvannut nämä nimikkeet sanoilla perhekoti ja perhehoitaja. (Ahto & Mikkola 1999, 12.) Lastensuojelun perhehoidossa korostuu vanhemmuus, joten käytämme opinnäytetyössämme vanhoja, jo vakiintuneita käsitteitä sijaiskoti ja sijaisvanhemmat.

Aikaisemmin perhehoitoon sijoitetusta lapsesta on käytetty nimityksiä sijoitettu lapsi, kasvattilapsi ja sijaislapsi. Näistä nimityksistä on kuitenkin luovuttu, koska ne kuulostavat lapsen kannalta ikäviltä. Nykyisin perhehoitoon sijoitetusta lapsesta käytetään usein nimitystä perhehoitolapsi. (Ahto & Mikkola 1999, 12.) Käytämme kuitenkin

opinnäytetyössämme käsitettä perheeseen sijoitettu lapsi, koska koemme, että se on selkeämpi.

Perhekoti on yksityiskoti, joka on saanut lääninhallituksen luvan tai kunnan tai kuntayhtymän hyväksynnän antaa perhehoitoa. Sen tulee olla siellä annettavalle hoidolle sopiva sekä terveydelliset että muut olosuhteet huomioon ottaen. Perhekodissa voidaan samanaikaisesti hoitaa enintään neljää henkilöä mukaan lukien perhehoitajan omat alle kouluikäiset tai muuta erityistä huolenpitoa vailla olevat lapset. Lukumäärä voi olla suurempi, jos on kyse sijaislapsen sisaruksista. Poikkeaminen enimmäismäärästä voi tulla kysymykseen myös silloin, jos kaikki hoidettavat ovat täysi-ikäisiä. Perhekodissa voidaan hoitaa samanaikaisesti seitsemää henkilöä, jos perheessä on kaksi hoitajaa, joista ainakin toisella on perhehoitajalain vaatima sopivuus koulutuksen ja kokemuksen suhteen. (Sosiaalihuoltolaki 1992/311, §:t 26–26a.)

Perhehoitajalain 1. §:n mukaan perhehoitaja on henkilö, joka antaa sosiaalihuoltolain 25. §:ssä tarkoitettua perhehoitoa kodissaan. Perhehoito toteutetaan hoidon järjestämisestä vastaavan kunnan tai kuntainliiton kanssa tehdyn toimeksiantosopimuksen perusteella. Toimeksiantosopimuksen tehnyt henkilö ei kuitenkaan ole työsuhteessa kyseessä olevaan kuntaan tai kuntainliittoon. Perhehoitajaksi hyväksyttävältä henkilöltä vaaditaan sopivaa koulutusta ja riittävää kokemusta hoito- ja kasvatustehtäviin, sekä tehtävään sopivia henkilökohtaisia ominaisuuksia. (Perhehoitajalaki 1992/312, 1 §.) Erityisiä koulutusvaatimuksia ei vaadita kuitenkaan silloin, kun perheessä on enintään neljä hoidettavaa. Henkilökohtaisia ominaisuuksia ja kykyä toimia perhehoitajana kuitenkin arvioidaan sosiaaliviranomaisen kanssa käytävässä keskustelussa. (Ketola 2008a, 21.)

Perhekodissa lapsi ja perhehoitaja asuvat yhteisessä kodissa. Itsenäistymässä oleva lapsi voi asua erillisessä asunnossa, joka sijaitsee perhekodin välittömässä läheisyydessä. Sijoitetulla lapsella on oikeus tavata vanhempiaan sekä muita läheisiään, ja perhehoitajan tehtävänä on tukea lasta yhteydenpidossa. Tarpeen vaatiessa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä voi rajoittaa perheeseen sijoitetun lapsen ja hänen läheisen yhteydenpitoa tai jättää ilmoittamatta lapsen olinpaikka. Muita lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä ei saa soveltaa. Perhekoti sopii parhaiten pienille

lapsille, joilla ei ole havaittu suuria poikkeamia kehityksessä ja joiden huostaanoton arvioidaan kehittyvän pitkäaikaiseksi. (Saastamoinen 2008, 28–29, 129, 148.)

Kunnan tai kuntainliiton kanssa tehdyssä toimeksiantosopimuksessa tulee näkyä muun muassa hoidon arvioitu kesto, perhehoitajalle maksettavan palkkion määrä ja sen suorittaminen sekä perhehoitajan oikeudet ja mahdollisuudet tukitoimiin. Toimeksiantosopimus voidaan irtisanoa päättymään irtisanomista seuraavan kahden kuukauden kuluessa. Se voidaan purkaa myös välittömästi, jos perhekodissa annettava hoito todetaan puutteelliseksi tai sopimattomaksi ja kyseisiä puutteita ei pystytä korjaamaan kohtuullisessa ajassa ilman kohtuutonta vaivaa. (Perhehoitajalaki 1992/312, §:t 4–5.)

Perhehoitajalle kertyy yksi vapaapäivä kuukautta kohden, ja kyseisen vapaapäivän järjestäminen on sijoittajan vastuulla ja kustannettavana. Perhehoitaja tai kunnan sosiaalityöntekijä hankkii lomittajan vapaapäiväksi, ja lomittaja voi olla esimerkiksi sukulainen, tuttava, toinen perhekoti tai ammatillinen perhekoti. Perhehoitajalla on myös oikeus koulutukseen ja yksilölliseen tukeen, kuten PRIDE-valmennukseen, työnohjaukseen, vertaistukeen sekä sopeutumisvalmennukseen. Tukemisessa tulee huomioida sijoitettavan sekä perheen yksilölliset tarpeet, sillä kaikki eivät tarvitse samanlaisia palveluita. (Ketola 2008b, 46–52.)

3.3 Perhehoitolapsi ja sijaisvanhemmuus

Perhehoidon alkuvaiheessa lapsi tarvitsee paljon aikaa sopeutua muutokseen. Jos lapsi on sijoitettaessa alle kouluikäinen, olisi tärkeää, että toinen sijaisvanhemmista voisi ainakin aluksi jäädä kotiin hoitamaan lasta. Näin lapsi voi rauhassa tutustua uuteen kotiinsa ja ympäristöönsä turvallisen aikuisen läsnä ollessa. Tämä auttaa lasta kohtaamaan uusia ympäristöjä ja ihmisiä myös tulevaisuudessa, kuten päivähoitoon tai kouluun siirtyessä. Jos sijoitettava lapsi on kouluikäinen, sijoitus pyritään tekemään lukukauden lopussa, jotta lapsella olisi kesä aikaa tutustua uuteen kotiinsa ja lähiympäristöönsä. (Ahto & Mikkola 1999, 19.)

Turvattomuutensa takia monet lapset tarvitsevat sijoituksen alkuvaiheessa sijaisvanhemman jatkuvaa läsnäoloa. Sijaisvanhemmilla täytyykin jäädä työnsä ja harrastuksensa lisäksi riittävästi aikaa lapsen hoitoon ja kasvatukseen. Myös yhteydenpito perhehoitolapsen omiin vanhempiin sekä sosiaalityöntekijään ja muihin viranomaisiin vaatii aikaa, joten sijaisvanhempien tulee olla yhteistyökykyisiä ja -haluisia. (Ahto & Mikkola 1999, 34.)

Perhehoitolapsilla on usein vaikeita kokemuksia takanaan, joten lapsi vaatii sijaisvanhemmiltaan erityistä ymmärtämystä ja huolenpitoa. Lapsilla saattaa myös olla puutteita eri kehitysvaiheiden läpikäymisessä riittämättömän hoidon ja tuen vuoksi. Kun lapsi alkaa luottaa sijaisvanhempiansa ja tuntee olonsa turvalliseksi, hän saattaa ryhtyä käymään läpi varhaisemman iän kehitysvaiheita ja tarpeita. Perhesijoituksen alussa yleistä on niin sanottu ”kuherruskuukausivaihe”. Tälle vaiheelle on tyypillistä, että lapsi on äärimmäisen kiltti, pyrkii miellyttämään eikä uskalla tuoda omia tunteitaan esille. Kuherruskuukautta seuraa ”kokeiluvaihe”, joka on usein sijaisvanhemmille hyvin raskas ja vaatii paljon kärsivällisyyttä. Tässä vaiheessa lapsi alkaa tuntee olonsa turvalliseksi ja hän kokeilee kaikin keinoin pidetäänkö hänestä ja hyväksytäänkö hänet, vaikka hän olisi vaikea ja tottelematon. Kokeiluvaihe on tärkeä lapsen luottamuksen ja turvallisuutensa lujittamiseksi. Tämäkin vaihe menee vähitellen ohi, tilanne tasaantuu ja lapsi voi taas olla oma itsensä. (Ahto & Mikkola 1999, 20.)

Sijaisvanhempien ensisijaisena tehtävänä on suojella ja hoivata lasta sekä tukea lapsen kehitystä ja ottaa huomioon mahdolliset kehitykselliset viiveet. On tärkeää, että sijaisvanhemmat tukevat lapsen suhteita syntymävanhempiansa ja turvaavat lapsen muiden läheisten ihmissuhteiden jatkumisen. Sijaisvanhempien täytyy sitoutua lapseen ja toimia hänelle luotettavana aikuisena tarvittaessa koko elämän ajan. Lisäksi sijaisvanhemman on kyettävä tekemään yhteistyötä lasta koskevissa asioissa. (Sijaisvanhempien valmiudet 2009.)

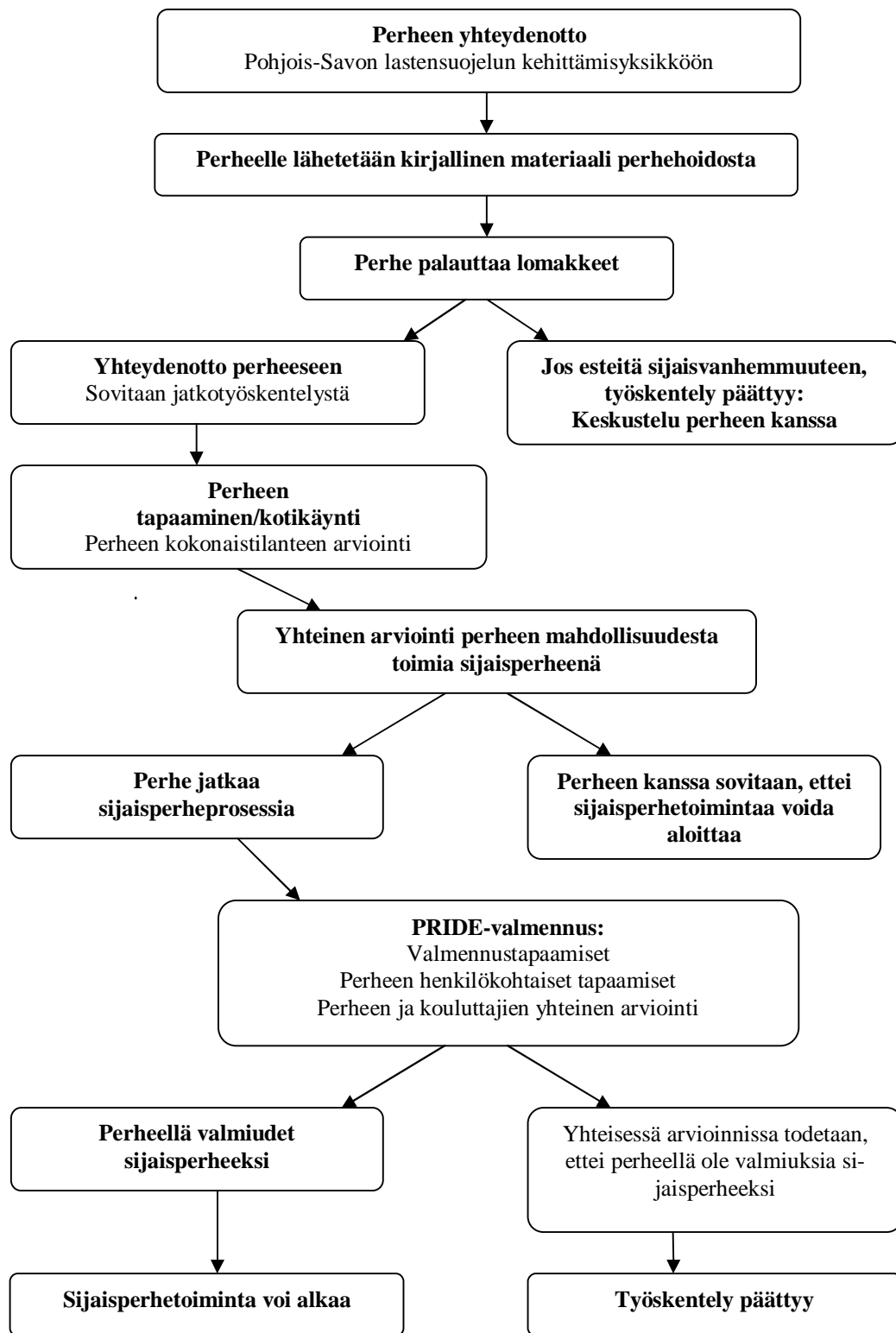
Sijaisvanhempana toimiminen vaatii enemmän kuin yleensä vanhempana olo. Normaalin vanhemmuuden lisäksi sijaisvanhemmilta edellytetään lapsen erityistarpeisiin vastaamista ja lapsen aikaisempien, vaikeiden kokemusten korvaamista uusilla, myönteisillä kokemuksilla. Monet perhehoidossa olevat lapset tarvitsevat terapiaa tai muuta erityishoitoa. Aikaisempien menetystensä takia lapsen on vaikeaa luottaa uusiin aikuis-

siin, sijaisvanhempiin. Luottamus ja kiintymys syntyvät vähitellen yhteiselämän tuloksena. Kiintymistä helpottaa, jos lapsi otetaan alusta alkaen täysivaltaiseksi perheenjäseneksi. (Ahto & Mikkola 1999, 24–26.)

Sijaisvanhempien täytyy lapsen kasvun tukemisen lisäksi pystyä tutkimaan myös omaa kasvamistaan niin ihmisenä kuin vanhempanakin. Sijaisvanhemman on myös hyväksyttävä, että kaikkea ei pysty ratkaisemaan itse. Sijaisvanhemmilla on oikeus saada ohjausta ja tukea kasvatustehtäväänsä erityisesti lapsen asioita hoitavalta sosiaalityöntekijältä, mutta myös muilta ammattitahoilta, kuten kasvatus- ja perheneuvoloista. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on merkittävässä asemassa sijaisvanhempien yhteistyökumppanina ja tukihenkilönä. (Ahto & Mikkola 1999, 24.)

3.4 Perhesijoituksen valmistelu

Opinnäytetyössämme puhumme sijaisvanhemmuusprosessista, jolla tarkoitamme aikaa sijaisvanhemmuudesta kiinnostumisesta sijaisvanhemmuuden loppumiseen saakka. Opinnäytetyössämme keskitymme prosessin alkuvaiheeseen, joka alkaa siitä että henkilö tai perhe kiinnostuu sijaisvanhemmuudesta. Kuviossa 1 on havainnollistettu perheen tie sijaisvanhemmaksi. (Ajoissa kotiin 2009.)

KUVIO 1. Perheen tie sijaisperheeksi (Tietoa sijaisperheenä toimimisesta 2009)

Kiinnostunut voi ottaa yhteyttä oman kunnan sosiaalitoimistoon tai perhehoidon yksikköön, olla suoraan yhteydessä alueelliseen sijaishuoltoyksikköön tai lastensuojelun kehittämissyksikköön sekä tiedustella perhehoitajien tarvetta ja valmennustilannetta. Lisäksi yhteyttä voi ottaa Pelastakaa Lapset ry: n toimipisteeseen. (Ajoissa kotiin 2009.)

Sosiaalityöntekijä lähettää kiinnostuneille perhehoidon tietopaketin, joka sisältää tietoa sijaisvanhemmuudesta sekä tarvittavat lomakkeet ja esitteet. Lisäksi sosiaalityöntekijä tekee kotikäynnin, jonka aikana selvitetään perheen elämäntilanne kaikkien perheenjäsenten näkökulmasta, sijaisperhetoimintaan liittyviä käytäntöjä sekä mahdollisia esteitä sijaisperheeksi ryhtymiselle, kuten ikä ja rikosrekisteri. Kartoitusvaiheen jälkeen sosiaalityöntekijä opastaa asiassa eteenpäin ja sijaisvanhemmuudesta kiinnostunut voi ilmoittautua PRIDE-valmennukseen. Valmennuksen jälkeen sijaisvanhemmiksi hyväksytty perhe on valmis ottamaan lapsen vastaan. (Ahto & Mikkola 1999, 14; Ajoissa kotiin 2009.)

Perhesijoituksen valmistelu aloitetaan etsimällä lapsen tarpeisiin vastaava sijaiskoti selvittämällä ja kokoamalla lasta koskevat tiedot, esimerkiksi lapsen kokemukset, ihmissuhteet ja erityistarpeet. Myös lapsen oma mielipide selvitetään. Jos huostaanotto kohdistuu saman perheen useampaan lapseen ja lapset sijoitetaan eri perheisiin, heidät on sijoitettava siten, että he voivat pitää yhteyttä toisiinsa ja biologisiin vanhempaisiin. (Kangas 2004, 116.) Sijaishuoltopaikan valinta on harkittava ja arvioitava huolellisesti, jotta välttyttäisiin lapsen toistuvilta sijoituksilta. Toistuvat sijoitukset aiheuttavat lapselle turvattomuuden tunteen ja voivat olla haitaksi lapsen kehitykselle. Huolellisella sijaishuoltopaikan valmistelulla ehkäistään lapsen sijoituksen vaihtuminen ja katkeaminen sekä luodaan lapsen elämään jatkuvuutta ja pysyvyyttä. (Saastamoinen 2008, 99.)

Sopivan perheen löytyessä perhe saa tiedot lapsesta ja lapsi sekä tulevat sijaisvanhemmat tutustuvat toisiinsa. Ensimmäiset tapaamiset järjestetään lapselle tutussa paikassa. Myöhemmin tapaamiset järjestetään tulevassa sijaiskodissa, jolloin ensimmäisillä vierailuilla mukaan tulee lapsella tuttu henkilö. Tutustumisjakson alussa pyritään järjestämään tapaaminen sijaisvanhempien ja lapsen omien vanhempien sekä mahdollisesti muiden lapselle läheisten henkilöiden kesken. Tutustumisvaihe on vielä mo-

lemminpuolista harkinta-aikaa, jonka aikana sijaisvanhempien tulisi lopullisesti sitoutua sijaisvanhemmuuteen. Myös sosiaalityöntekijät ja esimerkiksi lastenkodissa lasta hoitaneet henkilöt arvioivat perheen mahdollisuuksia vastata lapsen tarpeisiin. Tutustumisjakson kesto on yksilöllinen ja lapselle on annettava aikaa sopeutua muutokseen. Lapsen täytyy saada surra entisen menetystä ja rakentaa luottamusta uusiin hoitajiin. Tämä auttaa käynnistämään hyvän yhteistyön eri osapuolten kanssa. Hyvän yhteistyön myötä lapsi voi vakuuttua siitä, että vanhemmat tulevat pitämään häneen yhteyttä perhehoidon aikana. (Ahto & Mikkola 1999, 14, 16.)

Lapselle laaditaan asiakassuunnitelma, jonka tarkoituksena on arvioida lapsen ja hänen perheensä tilanne. Asiakassuunnitelmaan määritellään sijaishuollon tarkoitus ja tavoitteet sekä lapsen ja hänen vanhempiansa tai huoltajiensa tarvitsema erityinen tuki tai apu. Lisäksi suunnitelmaan kirjataan, miten toteutetaan lapsen yhteydenpito ja yhteistoiminta lapsen vanhempien ja muiden hänelle läheisten henkilöiden kanssa. Suunnitelmaan kirjataan myös miten otetaan lapsen edun mukaisella tavalla huomioon tavoite perheen jälleenyhdistämisestä. Asiakassuunnitelman laadinnan tulisi olla prosessi, jossa asianomaiset arvioivat elämäntilannettaan ja selvittävät keinoja myönteisten muutosten aikaansaamiseksi yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa. Asiakassuunnitelma pyritään tekemään yhteistyössä ja yhteisymmärryksessä sekä lapsen että lapsen huoltajan kanssa. Asiakassuunnitelma tarkistetaan aina tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran vuodessa. (Lastensuojelulaki 417/2007, 30§; Saastamoinen 2008, 78–79.)

Asiakassuunnitelmaa voi tarvittaessa täydentää hoito- ja kasvatussuunnitelmalla, joka tehdään yhdessä sijaishuolto paikan työntekijöiden, lapsen ja hänen vanhempiansa kanssa. Hoito- ja kasvatussuunnitelmaan asetetaan tavoitteet sijaishuollolle sekä arvioidaan ja suunnitellaan lapsen tarvitseman hoidon ja huollon sisältö. Hoito- ja kasvatussuunnitelma konkretisoi asiakassuunnitelmaan laaditut tavoitteet arkipäivän tavoitteiksi ja siinä kuvataan yksityiskohtaisesti kuinka lapsen tarpeisiin vastataan. (Saastamoinen 2008, 82.)

Myös huostaanotetun lapsen vanhemmille laaditaan vanhemmuuden tukemiseksi erillinen asiakassuunnitelma, jollei sen laatimista pidetä tarpeettomana. Suunnitelma voidaan tarvittaessa tehdä yhteistyössä muun sosiaali- ja terveydenhuollon kuten päihde- ja mielenterveyshuollon kanssa. (Lastensuojelulaki 417/2007, 30§.)

3.5 Perhesijoituksen päättyminen

Huostaanotto on aina voimassa toistaiseksi, eli sijaishuollon kestoon vaikuttaa se mihin lapsen tarpeisiin sijaishuollolla pyritään vastaamaan. Perhesijoitus voi päättyä silloin, jos huostassapidon ja sijaishuollon tarvetta ei enää ole ja huostassapidon lopettaminen on lapsen edun mukaista. Tässä otetaan huomioon sijaishuollon kesto, lapsen ja sijaisvanhempien kiintymyssuhteen laatu, lapsen ja hänen vanhempiensa välinen yhteydenpito ja kanssakäyminen sekä lapsen oma mielipide. Lyhytaikaisiksi tarkoitetuissa perhesijoituksissa perhehoidon kesto rajataan etukäteen ja lapselle sekä hänen vanhemmilleen asetetaan tavoitteet, joiden toteutuminen on edellytys lapsen kotiin palaamiselle. Lapsen kotiuttamisen edellytykset liittyvät usein vanhempien kuntoutuksen ja olosuhteiden vakiintumiseen. Näyttää olosuhteiden parantumisesta täytyy olla kuitenkin pidemmältä ajalta kuin vain muutamalta kuukaudelta, jotta voidaan varmistua lapsen kasvuolosuhteiden pysyväislaatuudesta paranemisesta. Jos lapsen kasvuolosuhteet ovat parantuneet ja säilyneet hyvinä riittävän pitkään, huostassapito voidaan lopettaa. (Ahto & Mikkola 1999, 28; Saastamoinen 2008, 42–43.)

Pysyväislaatuiseksi suunniteltu perhesijoitus päättyy yleensä nuoren normaaliin itenäistymiseen. Huostassapito ja sijaishuolto lakkaavat aina nuoren tullessa täysikäiseksi. Perhesijoitus voi päättyä myös perhehoidon toimeksiantosopimuksen irtisanoamiseen. (Ahto & Mikkola 1999, 28–29.)

4 MOTIVAATIO JA SOSIAALINEN TUKI

4.1 Motivaatio

Opinnäytetyössämme selvitämme sijaisvanhemmiksi aikovien motiiveja. Motivaatio tarkoittaa käyttäytymistä ohjaavien ja virittävien tekijöiden järjestelmää. Se on sisäinen tila, joka saa aikaan, ohjaa ja ylläpitää toimintaa. Motivaatio vaikuttaa siihen, millaisia valintoja yksilö tekee, sekä siihen, kuinka määrätietoista ja intensiivistä hänen toimintansa on. Motivaatio on motiivien aikaansaama tila ja motiiveista puhuttaessa viitataan usein muun muassa haluihin, tarpeisiin, vietteihin, palkkioihin, rangaistuksiin sekä sisäisiin yllykkeisiin. Erilaiset motiivit ylläpitävät ja virittävät yksilön yleistä käyttäytymistä ja sen suuntaa. Motiivit ovat aina joko tiedostetulla tai tiedostamattomalla tavalla päämääräsuuntautuneita. (Lehtinen, Kuusinen & Vauras 2007, 177; Ruohotie 1998, 36–37.)

Motivaatio ei ole yksilön ominaisuus, vaan se syntyy monien tekijöiden vaikutuksesta. Siihen vaikuttaa yksilön sisäisen vaikuttimen voimakkuus, joka voi olla voimakkaampi tai heikompi. Siihen vaikuttaa myös usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin, joka tarkoittaa vakuuttuneisuutta siitä, että oman elämän voi muotoilla ja elää omien käsitysten mukaan. Lisäksi motivaatioon vaikuttaa psykologinen aikaperspektiivi, joka määrittää muun muassa yksilön kasvatuksen tai elämänvaiheen perusteella sen, millaisilla tavoitteilla hänelle voi olla merkitystä. Myös tunteet vaikuttavat motivaatioon sisäisinä ohjaajina. (Niermeyer & Seyffert 2004, 13–14.)

Motivaatio voidaan jakaa sisäiseen ja ulkoiseen motivaatioon. Sisäinen motivaatio tarkoittaa sitä, että motivaatio on välittynyt sisäisesti ja että käyttäytymisen syyt ovat sisäisiä. Silloin yksilö on motivoitunut asiaan sen itsensä vuoksi, ilman ulkoista syytä. Sisäinen motivaatio on yhteydessä ylimmän asteen eli itsensä toteuttamisen ja kehittämisen tarpeisiin. Ulkoinen motivaatio on taas riippuvainen ympäristöstä ja siinä palkkiot välittyvät jonkun muun kuin yksilön itsensä kautta. Se on yleensä yhteydessä turvallisuuden tai yhteenkuuluvuuden tarpeisiin, eli alemman asteen tarpeisiin. Ulkoiset palkkiot ovat usein kestoaltaan lyhytaikaisia ja tarvetta niiden saamiseksi saattaa esiintyä usein. Sisäiset palkkiot taas ovat kestoaltaan pitkäaikaisia, joten ne ovat yleensä

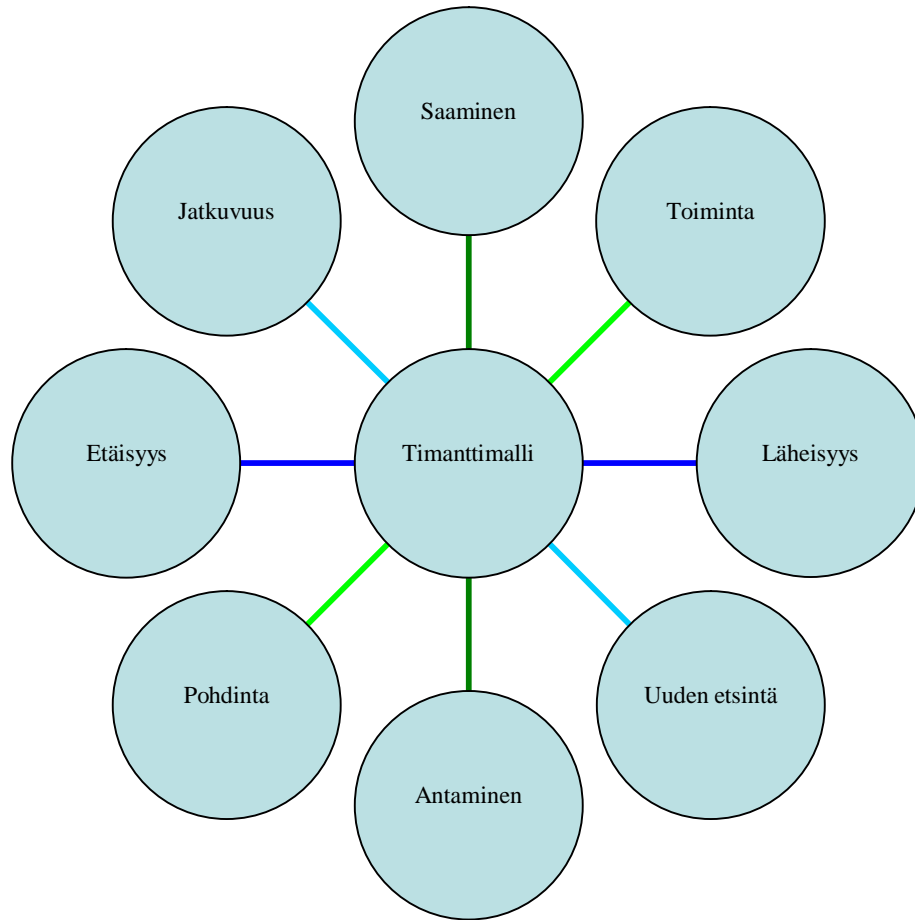
sä tehokkaampia kuin ulkoiset ja voivat saada aikaan ”pysyvän” motivaation. Sisäistä ja ulkoista motivaatiota ei voida pitää toisistaan täysin irrallisina. Ne ilmenevät yhtä aikaa ja ne täydentävät toisiaan. (Ruohotie 1998, 38–39.)

Motivaatio voidaan jakaa myös yleismotivaatioon ja tilannemotivaatioon. Yleismotivaatio kuvaa käyttäytymisen pysyvyyttä, eräänlaista käyttäytymisen keskimääräistä tasoa. Tilannemotivaatio taas muuttuu tilanteen mukaan, jolloin sisäiset ja ulkoiset ärsykkeet virittävät motiiveja. Tilannemotivaatio on vahvasti riippuvainen yleismotivaatioista. Motivaatiota kuvataan useasti myös erottamalla lähestymis- ja välttämismotiivit. Lähestymismotiivi viittaa siihen, että yksilö pyrkii lähestymään asioita, jotka tuottavat hänelle mielihyvää ja välttämismotiivi kuvaa yksilön halua pyrkiä välttämään negatiivisia kokemuksia. Motivaatioteorioita on lukuisia, mutta pohjimmiltaan ne kaikki käsittelevät samoja kysymyksiä. Useimmat lukuisista motivaatioteorioista ottavat kantaa liittyen yksilön henkilökohtaisiin tavoitteisiin, uskomuksiin mahdollisuudesta vaikuttaa omaan toimintaansa ja tunteiden viriämiseen. (Lehtinen ym. 2007, 178–179; Ruohotie 1998, 41.)

4.2 Vapaaehtoismotivaation timanttimalli

Käytämme työssämme Anne Birgitta Yeungin (2005, 105) kehittämää vapaaehtoistyöhön liittyvää timanttimallia, jonka tavoitteena on pyrkiä ymmärtämään vapaaehtoistoimijoiden motivaatiota toiminnan ja kokemuksen yksilöllisistä merkityksistä käsin. Timanttimallin rakentamista taustoittavat monet eri psykologian motiiviteoriat.

Kyseinen timanttimalli on selventävä kahdella eri tasolla. Motivaatioelementtien tasolla se kattaa ison joukon yksilöllisiä kokemuksia ja kuvauksia vapaaehtoistoiminnan motivaatiosta. Lisäksi laajemmalla tasolla neljä eri ulottuvuutta muodostaa yhdessä jaetun metaulottuvuuden (kuvio 2). Oikealle osoittavat neljä motivaation ääripäätä kertoo vapaaehtoistoimijuuden itsestä poispäin suuntautuneisuutta, muun muassa toisille antamista. Vasemmalle osoittavat neljä ääripäätä suuntautuvat taas enemmän vapaaehtoistoimijaa itseään kohti, muun muassa itselle saamiseen. (Yeung 2005, 107–108.)

KUVIO 2. Vapaaehtoismotivaation timanttimalli (Yeung 2005, 106)

Timanttimallin ensimmäinen ulottuvuus on jatkuvuus – uuden etsintä. Jatkuvuuden etsintä voi muodostua esimerkiksi vapaaehtoistoimimisen aihepiirin tuttuudesta ja aiemmista positiivisista kokemuksista aikaisemmasta vapaaehtoistyöstä. Jatkuvuus voi tarkoittaa myös tarvetta työn jatkamiselle vapaaehtoistyönä eläkkeelle jäännin jälkeen. Uuden etsinnän kautta vapaaehtoistoimija voi saada laajennusta omaan elämänpiiriin ja oppia uutta. Uuden oppiminen saattaa liittyä muun muassa vapaaehtoistoimijan ihmisenä kasvamiseen. (Yeung 2005, 112–113.)

Timanttimalin toinen ulottuvuus on pohdinta – toiminta. Se etsii vastauksia siihen, onko vapaaehtoistoiminta ainoastaan tekoja. Pohdinta voi tarkoittaa esimerkiksi vapaaehtoistyöntekijöiden erilaisia arvoja ja aatteita. Joillakin vapaaehtoistoimintaan saattaa liittyä oma hengellinen kasvu. Toiminnasta saadaan muun muassa täytettyä vapaa-aikaa sekä toteuttaa arvoja toiminnan kautta. (Yeung 2005, 116–117.)

Timanttimalin kolmas ulottuvuus on saaminen – antaminen, joka auttaa ymmärtämään mitä vapaaehtoisuus antaa vapaaehtoiselle, ja mitä tarkoitetaan auttamisella sekä antamisella vapaaehtoistoiminnan motiiveina. Vapaaehtoistyö voi tarjota vapaaehtoistyöntekijälle itsensä toteuttamisen mahdollisuuksia, henkilökohtaisen hyvinvoinnin parantamista sekä monenlaista iloa. Vapaaehtoistyöntekijä voi myös antaa paljon auttamalla erilaisia ihmisiä ja saamalla aikaan hyvää mieltä. (Yeung 2005, 109.)

Timanttimalin neljäs ulottuvuus eli etäisyys – läheisyys selittää sosiaalisten kontaktien merkityksen vapaaehtoisuudessa. Läheisyyden kannalta ihminen saattaa kokea halua kuulua ryhmään ja tavata uusia ihmisiä. Etäisyydellä tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että ihminen voi toimia vapaaehtoistyössä asettamalla kuitenkin itse rajat sille, kuinka tiiviisti on muiden ihmisten kanssa tekemisissä. (Yeung 2005, 113–115.)

Selvitimme haastateltavilta sijaisvanhemmuutta harkitsevilta, mitä he mielestensä saavat sijaisvanhemmaksi ryhtymisestä. Lisäksi kysymme heiltä, mitä he tuntevat antavansa sijaisvanhemmaksi ryhtymisellä. Saaminen – antaminen-ulottuvuus on keskeisessä osassa työtämme. Sijaisvanhemmuus voi olla jatkumista tukiperhetoiminnalle tai se voi olla halua kokea uusia ja kiinnostavia asioita. Läheisyys-ulottuvuus voi toteutua PRIDE-valmennuksen vertaisryhmän ja perheen kanssa olemisella. Etäisyys-ulottuvuus mahdollistaa sen, että PRIDE-valmennuksen jälkeen sijaisvanhempi saa ottaa vertaisryhmästä etäisyyttä ja keskittyä omaan elämään. Pohdinta – toimintaulottuvuus voi tarkoittaa sijaisvanhemman henkilökohtaisia arvoja ja asenteita, joita hän pääsee toteuttamaan sijaisvanhemmuudessaan.

4.3 Sosiaalinen tuki

Sosiaalinen tuki on toiminnallinen käsite joka viittaa sellaisiin toimintakäytäntöihin, joiden kautta pyritään turvaamaan yksilöiden hyvinvointi. Se on yksilöiden välinen tarkoituksellinen vuorovaikutussuhde. Sosiaalinen tuki on yksilön tai perheen ulkoi- sista voimavaroista tärkein. Sitä voivat tuottaa henkilökohtaiseen tuttavuuteen ja ver- taisuuteen perustuvat toimijat, sekä syy- ja normiperusteiset toimijat, joita ovat lähin- nä palkkatyönään sosiaalista tukea tuottavat ammattiauttajat. (Etzell ym. 1998, 96; Kinnunen 1998, 29,77.)

Sosiaalisesta tuesta on esitetty useita eri luokituksia. Viljamaan tutkimuksessa sosiaa- linen tuki jaetaan Thoitsin ja Housen (1986; 1988) näkökulmien mukaan neljään osi- oon. Heidän mukaansa sosiaalinen tuki jaetaan emotionaaliseen tukeen, käytännön apuun, tiedolliseen tukeen sekä vertailutukeen. (Viljamaa 2003, 25.)

Tutkimuksessamme tarkastelemme sijaisvanhemmuutta harkitsevien saamaa sosiaalis- ta tukea. Tutkimme sitä emotionaalisen tuen, tiedollisen tuen, vertailutuen sekä käy- tännön avun näkökulmasta.

4.3.1 Emotionaalinen tuki

Emotionaalinen tuki perustuu kunnioitukseen, ihailuun, rakkauteen sekä turvallisuus- dentunteen luomiseen (Etzell ym. 1998, 96). Se tarkoittaa arvostuksen saamista, lähei- syyttä ja liittymistä sekä kykyä uskoutua ja luottaa toisiin ihmisiin. Nämä yhdessä vaikuttavat siihen, että yksilö tuntee olevansa hyväksytty ja hänestä pidetään huolta ryhmässä. (Ewalds & Jantunen 1991, 42.)

Emotionaalinen tuki tarkoittaa välittämistä ja se on tyypillisesti omaisten, vertaisten tai ystävien tukea. Se perustuu yksilöiden kommunikointiin, jossa yksilöiden yhteisel- lä menneisyydellä ja kokemuksilla on suuri merkitys. Kommunikoinnissa on empaat- tinen sävy. (Hokkanen & Astikainen 2001, 15.) Tutkimuksessamme tarkastelemme lähipiirin ja vertaisryhmän antamaa emotionaalista tukea.

4.3.2 Käytännön apu

Käytännön apu nähdään esineiden tai rahan antamisena tai palvelun tekemisenä (Etzell ym. 1998, 96). Käytännön apu voi olla muun muassa aineellisen avun antoa tai puolesta tekemistä. Se voi olla myös ympäristöön liittyvien muutosten tekemistä. (House 1988, Ahon mukaan 2004, 19.) Tutkimuksessamme näemme käytännön avun pääasiassa jokapäiväisissä asioissa auttamisena, palveluina sekä taloudellisena tukena.

Usein sijoitus perheeseen vaatii sijaisvanhemman jäämistä kotiin ja irtisanoutumista ansiotyöstä. On hyvä tiedostaa, että yli puolet toimeksiantosuhteisista sijaisperheistä saa pääasiallisen toimeentulonsa perhehoidosta. Perhehoitajien palkkiota määriteltäessä tulisi mahdollistaa vanhemman jääminen kokopäiväiseksi hoitajaksi sekä huomioida sijoitetun lapsen erityishoidon tarpeet. (Ketola 2008b, 53.) Vuonna 2009 perhehoitajien palkkion vähimmäismäärä on 336,41 euroa kuukaudessa (Perhehoidon palkkioiden ja kulukorvausten korotuksista 2009).

Perhehoitaja ei ole elatussuhteessa sijoitettuun lapseen, joten lapsen hoidosta ja elämästä aiheutuviin menoihin saa kulukorvausta. Kulukorvaus kattaa hoidossa olevan henkilön ravintoon, asumiseen, henkilökohtaisiin tarpeisiin, harrastuksiin sekä muihin elatukseen liittyviin tarpeisiin liittyvät menot. Kulukorvausta myönnetään myös hoidon käynnistämisestä johtuviin tarpeellisiin menoihin. Kulukorvauksen määrittelyssä tulisi ottaa huomioon myös asumiseen liittyvät investoinnit ja käyttökustannukset. (Ketola 2008b, 54; Laki perhehoitajalain 2 ja 3§:n muuttamisesta 2006/ 948 §:t 2–3.) Vuonna 2009 kulukorvauksen vähimmäismäärä on 375,08 euroa kuukaudessa (Perhehoidon palkkioiden ja kulukorvausten korotuksista 2009).

4.3.3 Tiedollinen tuki

Tiedollinen tuki on informaation ja neuvojen antamista, jonka tarkoituksena on auttaa ihmistä ratkaisemaan ongelmiaan (Ewalds & Jantunen 1991, 42). Tiedollisen tuen merkitys kasvaa, kun se välittyy ymmärrettävänä ja oikea-aikaisena. Tiedon muokkaaminen yksilölle sopivaksi ja sen oikea-aikaisuus vaatii tuen tarjoajalta vahvaa asiakaslähtöisyyttä. (Hokkanen 2001, 14–15.) Tiedollinen tuki on yksilön tukemista päätöksentekotilanteissa. Lisäksi se on sellaisten ohjeiden ja tietojen antamista yksilölle, joista hän saa on apua selviytyäkseen henkilökohtaisista tai ympäristön vaatimuksista. (House 1988, Ahon mukaan 2004, 19.) Tiedollista tukea käsittelemme tutkimukssamme pääasiassa PRIDE-valmennuksessa annettavan tiedon kautta.

PRIDE-valmennus on ryhmämuotoinen valmennuskurssi sijaisvanhemmuutta harkitseville. Valmennuskurssin aikana osallistujat saavat sijaisvanhemmuuteen liittyvää tietoa ja samalla he arvioivat omia vahvuuksiaan ja kehittämistarpeitaan. PRIDE-valmennus on vuorovaikutuksellista koulutusta, johon sisältyy ryhmätyöskentelyä ja osallistujien omien kokemusten hyödyntämistä. Valmennukseen sisältyy myös erilaisia harjoituksia, joissa eläydytään omiin, lapsen ja lapsen vanhempien tilanteisiin ja tunteisiin sijoitusprosessin aikana. Lisäksi valmennukseen kuuluvat kotitehtävät sekä valmennustapaamisten keskeisiä asioita ja lisämateriaalia sisältävä PRIDE-kirja. (Huusko, Raitanen & Räsänen 2008, 45; PRIDE-valmennus 2009.)

Valmennuksen aikana perhe arvioi omia valmiuksiaan sijaisvanhempina toimimiseen yhdessä kouluttajien kanssa. PRIDE-kouluttajaparina toimivat sosiaalityöntekijä ja kokenut sijaisvanhempi. (Huusko ym. 2008, 45.) Valmennuksen lisäksi kouluttajat tapaavat osallistujia henkilökohtaisesti perhetapaamisissa, joita järjestetään yksi tai useampi. Valmennus kestää kolmen kuukauden ajan, jonka aikana on kahdeksan noin kolme tuntia kestävästä tapaamisesta, yhteensä 24 tuntia. (PRIDE-valmennus 2009.)

Valmennustapaamisten teemat ovat:

- 1. Lapsen oikeus perheeseen – perheen oikeus valmennukseen.*
 - 2. Lapsen oikeus pysyvyyteen ja jatkuvuuteen.*
 - 3. Lapsen tarve kiintymykseen.*
 - 4. Lapselle mahdollisuus selviytyä menetyksistä.*
 - 5. Lapsen oikeus perhesuhteisiin.*
 - 6. Lapsen oikeus hoivaan, kasvatukseen ja turvallisiin rajoihin.*
 - 7. Tietoa ja kokemuksia perhehoidosta ja adoptiosta.*
 - 8. Muutokseen valmistautuminen.*
- (PRIDE-valmennus 2009.)

PRIDE-valmennuksen tavoitteena on taata sijaislapsille hyvin valmistautuneet perheet, joilla on riittävät valmiudet vastata lapsen yksilöllisiin tarpeisiin sekä edistää yhteistyötä lapsen kannalta tärkeiden henkilöiden kesken. Tavoitteena on myös antaa sijaisvanhemmuutta harkitseville tarvittavaa tietoa tehtävästä, jotta he voivat tehdä tietoon perustuvan päätöksen ryhtyä sijaisperheeksi. (Huusko ym. 2008, 46.)

4.3.4 Vertaistuki

Vertailutuki eli vertaistuki perustuu ryhmän antamaan tukeen. Jokaisella ihmisellä on kokemuksia ryhmistä ja monet ovat kuuluneet useaan eri ryhmään elämänsä aikana. Perheryhmä on yleensä ensimmäinen ryhmä, johon kuulutaan. Sen jälkeen tulevat erilaiset opiskelu-, harrastus- ja työelämänryhmät. Ryhmän jäsenten tehtävänä on yhteisen tavoitteen saavuttaminen sekä ryhmän vahvistaminen ja ylläpitäminen. Ryhmän jäsenet ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa, he vaikuttavat toisiinsa ja hyötyvät toisistaan. Jäsenet voivat olla myös riippuvaisia ryhmästä ja sen toiminnasta. (Raitanen 2008, 164.)

Vertaisryhmässä jäseniä yhdistää samankaltainen elämäntilanne tai -kokemus. Vertaisryhmässä saa tukea omille tunteilleen ja voi jakaa kokemuksia muiden kanssa. Ryhmässä voidaan pohtia ongelmia yhdessä ja saada asioihin uusia näkökulmia. Vertaisryhmät antavat myös mahdollisuuden tutustua uusiin ihmisiin ja luoda uusia verkostoja. (Raitanen 2008, 164.)

Vertaistuki on yksi sosiaaliseen tuen muoto emotionaalisen tuen, tiedollisen tuen ja käytännön avun lisäksi. Vertaistuki on itsearviointin ja itsearvostuksen kannalta tarpeellista tietoa. Vertaisryhmän jäsenet voivat vertailla omia kokemuksiaan ja siten huomata, että monet mieltä painaneet pulmat ja ongelmat ovatkin usein tavallisia. Ryhmän jäsen saa siis itsearviointinsa tueksi vertailutietoa, joka mahdollistaa itsearvostuksen. (Thoits & House 1986, 1988, Viljamaan mukaan 2003, 47.)

Tutkimuksessamme puhumme vertaistuesta PRIDE-ryhmän yhteydessä. Vaikka PRIDE-valmennuksen ryhmän jäsenillä onkin erilaiset elämäntilanteet ja taustat, yhteinen kiinnostus sijaisvanhemmaksi ryhtymiseen yhdistää heidät ryhmäksi. Ryhmässä he voivat yhdessä pohtia asioita, jakaa ajatuksiaan sekä ratkaista ongelmia, ja saada näin vertaistukea. PRIDE-valmennuksen aikana ryhmän jäsenien välille voi kehittyä uusia verkostoja, jotka kestävät vielä valmennuksen päätyttyäkin.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Tutkimustehtävät

Opinnäytetyömme tutkimustehtävät olivat:

1. Mitkä tekijät vaikuttavat sijaisvanhemmuudesta kiinnostumiseen ja sijaisvanhemmiksi ryhtymiseen?
2. Millaista tukea sijaisvanhemmiksi aikovat ovat saaneet ja mitä he olisivat kaivanneet PRIDE-valmennuksen aikana ja sen jälkeen?
3. Millä tavalla Perhehoitajien valtakunnallinen rekrytointihanke on näkynyt Pohjois-Savon alueella?

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää minkälaiset motiivit vaikuttavat sijaisvanhemmuudesta kiinnostumiseen ja siihen ryhtymiseen. Lisäksi tarkoituksena oli tutkia sijaisvanhempien saamaa tukea ja tuen tarvetta. Tarkoituksena oli myös antaa tietoa Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämisyksikölle siitä millä tavalla Perhehoitajien valtakunnallinen rekrytointihanke on näkynyt Pohjois-Savossa eli mikä markkinointikanava on tehonnut ihmisiin.

Opinnäytetyömme tavoitteena oli auttaa Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissykköä edistämään sijaisvanhempien rekrytointia sekä kehittämissyksikön omia toimintatapoja. Tavoitteena oli että Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissykkö pystyisi kehittämään tulevaisuudessa toimintaansa antamamme tiedon perusteella. Tavoitteena oli antaa kehittämissyksikölle tietoa siitä, mitä markkinointikanavia kannattaa käyttää jatkossakin ja mitkä markkinointikeinoista ovat olleet vähemmän hyödyllisiä. Lisäksi pyrimme selvittämään ovatko kampanjan infopisteet antaneet tarpeeksi tietoa sijaisvanhemmuudesta ja mitä olisi toivottu lisää. Näin voimme antaa Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikölle palautetta infopisteiden toimivuudesta.

Aikaisemmin Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikölle on tehty opinnäytetyö, jossa tutkittiin sijais- ja sukulaissijaisvanhempien kokemuksia sijaisvanhemmuudesta. Lisäksi siinä tutkittiin millaisena sijais- ja sukulaissijaisvanhemmat olivat kokeneet kehittämissyksikön kautta tapahtuneen sijoitusprosessin sekä saamansa palvelun ja tuen. Opinnäytetyössämme tutkimme laajemmin sijaisvanhemmaksi ryhtyvien saamaa tukea. Kehittämissyksiköltä saadun tuen lisäksi tutkimme myös lähipiiriltä ja PRIDE-vertaisyryhmältä saatua sosiaalista tukea.

5.2 Kohdejoukon esittely

Teemahaastattelujen kohdejoukoksi valitsimme PRIDE-valmennuksen käyneitä henkilöitä, jotka eivät olleet vielä aloittaneet sijaisvanhempana toimimista. Halusimme, että haastateltavilla on tuoreessa muistissa heidän omat motiivinsa siitä, miksi he halusivat ryhtyä sijaisvanhemmiksi ja kuinka he olivat saaneet tukea. Tämän vuoksi emme valinneet kohdejoukkoon jo sijaisvanhempana toimineita henkilöitä.

Haastattelimme kaikkia valmennuksessa mukana olleita, joita oli yhteensä kuusi pariskuntaa ja yksi yksin asuva eli yhteensä 13 henkilöä. Kuitenkin yksi pariskunta keskeytti valmennuksen ja toisella pariskunnalla ei löytynyt aikaa haastattelua varten, joten haastateltavia oli loppujen lopuksi yhdeksän.

Kyselylomakkeet (LIITE 1) olivat täytettävänä Perhehoitajien valtakunnallisen rekrytointihankeen Pohjois-Savon infotilaisuuksissa. Kyselyissä käytimme kokonaisotantaa, joka tarkoittaa, että kyselyihin vastasi koko perusjoukko, eli kaikki infopisteillä kävijät. Kokonaisotantaa käytetään yleensä silloin, kun perusjoukko on pieni ja vastaajien määrä on alle sata (Vilka 2007, 52). Vastaajien määrä ei ollut tiedettävissä ennakoon, koska infopisteet olivat vapaita tilaisuuksia ja kävijöiden määrää oli mahdoton arvioida. Yhteensä infopisteiden kyselyihin vastanneita oli 31 henkilöä. Kyselylomakkeet olivat täytettävänä kampanjan aikana infopisteillä, joita oli eri puolilla Pohjois-Savoa yhdeksässä kunnassa.

5.3 Tutkimusmenetelmät ja aineiston keruu

Käytimme opinnäytetyössämme sekä kvantitatiivista eli määrällistä että kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää. Infopisteiden kyselylomakkeet olivat kvantitatiivisia ja sijaisvanhemmuutta harkitseville tehtävät haastattelut olivat kvalitatiivisia. Teemahaastattelut olivat opinnäytetyössämme ensisijainen tiedonkeruumenetelmä. Täydensimme teemahaastatteluja kyselylomakkeista saaduilla tiedoilla.

5.3.1 Teemahaastattelut

Sijaisvanhemmuutta harkitseville teimme puolistrukturoidut haastattelut eli teemahaastattelut. Haastatteluiden tueksi teimme teemahaastattelurungon (LIITE 2). Haastatteluilla selvitimme haastateltavien motiiveja sijaisvanhemmaksi ryhtymiseen ja tuen saamista sekä sen tarvetta sijaisvanhemmuusprosessin aikana. Kysyimme myös kuinka he olivat huomioineet Perhehoitajien valtakunnallisen rekrytointikampanjan; oliko kampanjalla ollut vaikutusta sijaisvanhemmuudesta kiinnostumiseen ja millä tavalla kampanja oli näkynyt. Teimme haastattelut haastateltavien kotona. Jokaista henkilöä haastateltiin erikseen ja kaikki haastattelut nauhoitettiin.

Teemahaastattelu on muodoltaan niin avoin, että vastaaja pystyy puhumaan sen aikana varsin vapaamuotoisesti. Tämä mahdollistaa sen, että saadun materiaalin voidaan katsoa edustavan vastaajien puhetta itsessään. Teemahaastattelu mahdollistaa laajan tilaisuuden yksilöllisen tulkinnan esittämiseen. (Eskola & Suoranta 1999, 88.) Tiedonkeruumenetelmänä haastattelu vie paljon aikaa ja vaatii huolellista etukäteissuunnittelua. Lisäksi haastateltava saattaa kokea haastattelun uhkaavaksi tai pelottavaksi tilanteeksi. Haastattelun heikkoutena nähdään myös haastattelijan mahdolliset virhearvioinnit vastausten tulkinnassa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2006, 195–196.)

Teemahaastattelun valitsimme aineistonkeruutavaksi siksi, että saimme tarkempaa tietoa kuin olisimme saaneet esimerkiksi kysely- tai haastattelulomakkeilla. Teemahaastattelun käyttö sopii hyvin tilanteisiin, joissa selvitetään intiimejä ja arkoja asioita sekä heikosti tiedostettuja asioita, kuten arvostuksia, perusteluja ja ihanteita. Haastattelun teemat tai keskeiset aiheet päätetään etukäteen, mutta tarkkoja kysymyksiä ja esittä-

misjärjestystä ei tehdä. Myöskään teemojen käsittelyjärjestyksellä ei ole merkitystä, vaan tavoitteena on saada kaikista aihe-alueista vastaajan henkilökohtainen kuvaus. Teemahaastattelussa on kuitenkin tärkeää, että haastateltava pysyy asetetuissa teemoissa. (Metsämuuronen 2006, 115; Vilka 2005, 101–102.)

5.3.2 Kyselylomakkeet

Kysely on aineistonkeräämisen tapa, jossa kaikilta vastaajilta kysytään samat kysymykset ja samassa järjestyksessä. Kyselyssä vastaaja lukee kysymyksen itse ja vastaa siihen. Kyselylomake on hyvä silloin, kun kysytään ihmisten mielipiteitä, asenteita ja käyttäytymistä. Kysely soveltuu käytettäväksi myös silloin kun vastaajia on paljon ja he ovat hajallaan. (Vilka 2007, 28.)

Valitsimme kyselylomakkeen aineistonkeruumenetelmäksi sen tehokkuuden ja taloudellisuuden takia. Kyselylomake on hyvä vaihtoehto silloin, kun kerätään tietoa suurelta ihmismäärältä asenteista tai mielipiteistä. Kyselylomakkeella tehdyn tutkimuksen hyvä puoli on se, että tutkija ei voi vaikuttaa läsnäolollaan tai olemuksellaan vastauksiin. Luotettavuutta parantaa myös se, että kysymys esitetään täysin samassa muodossa jokaiselle koehenkilölle, joten siihen ei pääse vaikuttamaan esimerkiksi äänenpainot. Huono puoli kyselylomakkeissa on kysymysten väärinymmärtämisen mahdollisuus, sillä vastaaja ei saa hänelle epäselvistä kysymyksistä tarkentavaa tietoa. Lisäksi vastaaja saattaa vastata epätarkasti, kuten valita useamman vastausvaihtoehdon vaikka tarkoituksena olisi valita vain yksi tärkein vaihtoehto. (Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 1994, 132, 134; Valli 2001, 101–102.)

Kyselylomakkeissa voi olla monivalintakysymyksiä, avoimia kysymyksiä ja sekamuotoisia kysymyksiä. Monivalintakysymyksissä vastausvaihtoehdot ovat valmiina. Avoimilla kysymyksillä pyritään saamaan vastaajilta spontaaneja mielipiteitä ja vastaamista rajataan mahdollisimman vähän. Sekamuotoisissa kysymyksissä vastausvaihtoehdoista on annettu osa, joiden jälkeen on yleensä yksi avoin kysymys. Sekamuotoista kysymystä käytetään yleensä silloin, kun epäillään, että kaikkia vastausvaihtoehtoja ei tunneta. (Vilka 2007, 67–69.)

Kyselylomakkeesta tehtiin lyhyt ja ytimekäs, jotta ihmiset jaksaisivat täyttää sen infopisteellä käynnin yhteydessä. Infopisteiden kyselylomakkeet sisälsivät monivalintakysymyksiä, avoimia kysymyksiä ja sekamuotoisia kysymyksiä. Kahdessa monivalintakysymyksessä hyödynsimme Likertin asteikkoa, jolla mittasimme ihmisten tietoisuutta ja kiinnostuneisuutta sijaisvanhemmuutta kohtaan. Monivalintakysymyksellä selvitimme myös olivatko infopisteiltä saadut tiedot riittäviä. Sekamuotoisella kysymyksellä otimme selvää mistä ihmiset olivat saaneet tietoa infopisteistä. Avoimilla kysymyksillä selvitimme vastaajan iän sekä mistä asioista ihmiset olisivat halunneet enemmän tietoa infopisteissä.

5.4 Analysointi

Teimme teemahaastatteluaineistosta teoriaohjaavan sisällönanalyysin. Haastatteluaineistot litteroitiin eli nauhoitettu puhemuotoinen aineisto muutettiin kirjalliseen muotoon, jonka jälkeen ilmaukset pelkistettiin. Litteroitua aineistoa tuli noin 80 sivua. Pelkistäminen tarkoittaa, että aineistosta karsitaan tutkimustehtävän kannalta epäolennainen tieto pois. Tämän jälkeen aineisto teemoiteltiin eli nostettiin esiin tutkimustehtävää kuvaavia teemoja. Näin pystyimme vertailemaan tiettyjen teemojen ilmenemistä aineistossa. Aineistosta poimittiin sen sisältämät keskeiset aiheet ja esitettiin ne kokonaisuutena erilaisia kysymyksenasetteluja. Aineistosta on ensin löydettävä ja sen jälkeen eroteltava tutkimustehtävän kannalta olennaiset aiheet. Saatuja aiheita ja ilmauksia vertailimme käyttämiimme teorioihin. (Eskola & Suoranta 2000, 174, 181; Vilkkä 2005, 140.)

Kyselylomakkeiden analyysivaihe aloitettiin numeroimalla lomakkeet ja vastaukset juoksevilla numeroinnilla. Monivalintakysymyksistä saadut tulokset muutimme näin numeeriseen muotoon, mutta avoimet kysymykset analysoimme sanallisesti. Jokaisen lomakkeen tiedot kirjattiin ja tallennettiin taulukkoon eli havaintomatriisiin. Havaintomatriisin vaakarivillä oli yhden vastaajan kaikki tiedot ja pystysarakkeessa oli yhtä asiaa koskevat tiedot jokaiselta vastaajalta.

Monivalinta- ja sekamuotoisilla kysymyksillä saadut tulokset kuvasimme pylväskuvi-
oilla, joita vertasimme vuonna 2005 tehtyyn valtakunnalliseen tutkimukseen, jolla mi-
tattiin ihmisten tietoisuutta ja kiinnostusta sijaisvanhemmuutta kohtaan. Ensimmäinen
perhehoitajien valtakunnallinen rekrytointikampanja toteutettiin vuonna 2006, jonka
yhteydessä Taloustutkimus Oy teki gallupkyselyn perhehoidosta vuonna 2005. Tut-
kimme onko valtakunnallisen tutkimuksen tuloksilla suurta eroavaisuutta Pohjois-
Savon infopisteissä toteuttamiimme kyselyjen tuloksiin.

5.5 Luotettavuus ja eettiset näkökulmat

Tutkimuksessa pyritään tulosten virheettömyyteen, mutta kuitenkin niiden luotetta-
vuus sekä pätevyys voivat vaihdella. Sen vuoksi jokaisessa tutkimuksessa on pyrittävä
arvioimaan sen luotettavuutta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 226.) Opinnäyte-
työssämme otimme luotettavuuden huomioon prosessin jokaisessa vaiheessa.

Infopistekyselylomakkeiden luotettavuuteen suhtaudumme kriittisesti. Infopisteillä
kävijät ja lomakkeiden täyttäjät olivat todennäköisesti jo olleet jollakin tavoin tietoisia
tai kiinnostuneita sijaisvanhemmuudesta, koska olivat tulleet infopisteille saamaan li-
sätietoa. Vuonna 2005 tehty tutkimus oli valtakunnallinen ja gallup kyselyihin vastan-
neita oli 1 008 henkilöä. Emme saaneet alkuperäistä tutkimusta haltuumme, joten
emme tiedä kuinka henkilöt oli valittu haastatteluihin. Vertasimme saamiamme tulok-
sia valtakunnallisiin tuloksiin. Infopisteillä kävi 31 henkilöä, ja he kaikki olivat vas-
tanneet kyselyyn. Vastanneita oli melko vähän pienen kävijämäärän vuoksi. Syynä tä-
hän voi olla joko ihmisten kiinnostumattomuus aiheita kohtaan tai se, että he eivät ol-
leet saaneet tietoa kyseisestä infopisteestä. Luotettavuuteen saattaa myös vaikuttaa se,
oliko ihmisillä ollut aikaa vastata kysymyksiin huolellisesti. Teimme infopistekyselys-
tä lyhyen, jotta ihmiset jaksaisivat täyttää sen pysähtyessään infopisteellä.

Kaikki haastateltavat olivat samassa PRIDE-valmennusryhmässä. Luotettavuuden
kannalta olisi ollut tärkeää saada henkilöitä useammasta ryhmästä, mutta pääsimme
haastattelemaan vain yhden ryhmän jäseniä, koska valmennus ajoittui rekrytointikam-
panjan yhteyteen. Kyseisessä ryhmässä oli kuusi pariskuntaa ja yksi yksin asuva hen-

kilö. Valitettavasti haastateltavien lopullinen määrä vähentyi, mutta haastateltavien määrä oli silti riittävä luotettavien tulosten saamiseksi.

Kävimme läpi teemahaastattelun rungon toimeksiantajamme sekä ohjaavan opettajamme kanssa ennen haastatteluja. Heiltä saimme tarkennusta käsitteisiin, joita haastattelussa käytimme. Lisäksi saimme heiltä mielipiteitä millaisia kysymyksiä olisi oleellista kysyä, jotta saisimme tavoitteitamme vastaavia tietoja. Testasimme teemahaastattelurunгон kahdella eri koehenkilöllä, jonka jälkeen teimme vielä muutamia korjauksia. Opinnäytetyössä kuvasimme tarkkaan tutkimusprosessin vaiheet, joka parantaa tutkimuksen luotettavuutta.

Opinnäytetyömme teemahaastattelussa käsitelimme arkojakin aiheita. Toimeksiantajamme otti ensin yhteyttä kaikkiin uusiin sijaisvanhempiin ja selvitti, olisivatko he valmiita osallistumaan haastatteluun. Haastateltavilla on oikeus yksityisyyteen ja henkilökohtaiseen tietosuojaan, minkä vuoksi toimeksiantajan täytyi ensin kysyä heiltä lupa tietojen luovuttamiseen opinnäytetyötä varten (Arki, arvot, elämä, etiikka 2005, 20). Kävimme esittelemässä opinnäytetyömme aiheen haastateltaville PRIDE-valmennuksen loppupuoella ryhmätapaamisen yhteydessä. Samalla pyysimme heiltä kirjalliset suostumukset teemahaastattelua ja haastattelun nauhoittamista varten.

Haastattelutilanteen suunnittelussa oli tarkkaan mietittävä mitä kysyttiin ja millä tavalla kysymykset esitettiin. Haastateltaville oli annettava aikaa ja mahdollisuus itse päättää, kuinka henkilökohtaisiin kysymyksiin he halusivat vastata. Kaikki haastateltavat vastasivat kuitenkin pääsääntöisesti kaikkiin kysymyksiin, joten saimme tarvitsemamme tiedot. Haastateltavat saivat myös itse päättää missä haastattelu tehtiin, koska kaikki eivät olisi välttämättä halunneet vieraita ihmisiä omaan kotiinsa. Haastateltaville painotettiin sitä, että missään vaiheessa tutkimusta heidän henkilöllisyys ei tulisi ilmi. Kerroimme heille myös sen, että litteroitu aineisto ja kasetit tuhottaisiin heti kun aineistonanalyysi on tehty.

Näkemyksemme mukaan koti haastattelupaikkana ei ollut paras mahdollinen, koska kotiympäristössä oli häiriötekijöitä. Haastateltavan keskittymiseen vaikutti kotieläimet, lapset tai puoliso, vaikka pyrimmekin siihen, että haastattelu tehtäisiin rauhallisessa tilassa. Vaikka pyysimmekin pariskunnilta saada haastatella heitä erikseen, niin

osa haastateltavista halusi kuitenkin haastattelun tehtävän puolison läsnä ollessa. Puolison läsnäololla saattoi olla vaikutusta vastauksiin. Enemmistöä saimme kuitenkin haastatella erikseen.

Haastattelujen litteroinnissa vaikeuksia tuotti puheen huono kuuluvuus, jos nauhuri oli ollut liian kaukana haastateltavasta tai jos haastateltavan ääni oli ollut hyvin hiljainen. Aineiston analyysiä vaikeutti vastausten epäselvyys. Joissakin tapauksissa haastateltavat tuntuivat olevan epävarmoja vastauksistaan, joten selkeää vastausta kysymyksiin ei saatu. Tämä saattoi aiheuttaa virhetulkintoja.

6 TUTKIMUSTULOKSET

6.1 Haastateltavien taustatietoa

Haastateltavat olivat Pohjois-Savon alueella asuvia PRIDE-valmennuksen käyneitä henkilöitä. Haastattelimme neljää miestä ja viittä naista, joista jokainen haastateltiin erikseen. Haastateltavien ikäjakauma oli 35–51 vuotta ja kolmasosalla heistä oli sosi-aali- tai terveystieteen koulutus. Lähes kaikilla haastateltavilla oli omia lapsia. Kaksi haastateltavista ei ollut pystynyt saamaan biologisia lapsia. Kaikki haastateltavat oli-vat parisuhteessa, mutta suhteen kestolla ei huomattu olevan vaikutusta sijaisvan-hemmaksi ryhtymiseen, koska suhteet olivat hyvin eripituisia. Pisin parisuhde oli kes-tänyt 30 vuotta ja lyhin vuoden. Lähes kaikilla haastateltavista oli aikaisempaa koke-musta vapaaehtoistoiminnasta. Monet heistä olivat olleet mukana tukiperhetoiminnas-sa ja joillakin heistä oli ollut jo lyhytaikaisesti sijoitettuja lapsia.

Haastateltavien sijaisvanhemmuudesta kiinnostuminen sai alkunsa lapsettomuuden myötä, puolison tai tutun ehdotuksesta, sijaisvanhemmuuteen liittyvästä tiedon saan-nista tai lasten seuran kaipuusta. Kiinnostumisen alkuun vaikutti useat eri asiat ja hen-kilökohtaiset syyt. Yhtä kiinnostumiseen vaikuttavaa tekijää ei pystytty määrittele-mään. Toisilla sijaisvanhemmaksi ryhtyminen oli ollut haaveena nuoruusiästä lähtien ja toisilla ajatus oli syntynyt lähivuosien aikana. Osalla haastateltavista ajatus sijais-vanhemmaksi ryhtymiseen sai alkunsa hedelmöityshoitojen lääkäriltä tai hoitajalta.

Päätös sijaisvanhemmaksi ryhtymiseen oli lähtöisin puolisoilta tai henkilöltä itseltään tai oli pariskunnan yhteinen. Lähes kaikkien pariskuntien kohdalla ajatus sijaisvan-hemmaksi ryhtymiseen sai alkunsa naiselta. Miesten suhtautuminen asiaan vaihteli eri pariskuntien kohdalla. Tietoa sijaisvanhemmuudesta haastateltavat saivat eniten tutuil-ta joilla oli sijaislapsia, PRIDE-valmennuksesta, internetistä, Kuopion Yliopistollises-ta sairaalasta sekä Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksiköstä.

6.2 Motiivit

Haastateltavien tärkeimmät motiivit sijaisvanhemmaksi ryhtymiseen olivat lapsettomuus, auttamisen halu, yksinäisyyden ja tyhjyyden tunne, hoivaamisen tarve, rakkaus lapsiin sekä turvallisen elinympäristön antaminen lapselle. Jokaisen haastateltavan kohdalla tärkeimpiä motiiveja oli useita, joten mikään yksittäinen tekijä ei vaikuttanut sijaisvanhemmaksi ryhtymiseen.

Kai sitä haluaa tarjota mahdollisuutta jollekin, kellä sitä mahdollisuutta ei oikein muuten olis --

No on kai se että ite ei saada omia niin. Oishan se kiva kuulla pienen lapsen jalan tömistystä lattialla --

Haastateltavien mukaan sijaisvanhemmat saavat sijaisvanhemmuudesta mahdollisuuden seurata lapsen edistymistä sekä tukea lapsen kasvua ja kehitystä. Sijaisvanhemmat saavat mahdollisuuden auttaa lasta ja toteuttaa hoivaamisen tarpeita. He kokevat saavansa mahdollisuuden olla vanhempi ja elää normaalia arkielämää lapsen kanssa. Sijaisvanhemmuus tuo kuitenkin mukanaan myös haasteita ja vastuuta. Lisäksi he kokevat saavansa sijaislapsen myötä uusia verkostoja.

Monet itkut ja naurut siinä ainakin saa -- Antaa sen mahdollisuuden olla vanhempi.

Haastateltavien mukaan sijaisvanhemmat antavat sijaislapselle perheen ja normaalin arjen sekä turvallisen elinympäristön. Sijaisvanhemmat tarjoavat lapselle rakkautta ja läheisyyttä sekä tunteen yhteenkuuluvuudesta. Haastateltavien mielestä sijaisvanhemmat antavat sijaislapselle hoivaa ja huolenpitoa, kasvumahdollisuuden, mutta myös rajat.

Kodin, mitä kaikkee se koti sitten käsittääkään, semmosen tavallisen perheen niinku ja tavallisen arjen. Se on varmaan se tärkein asia mitä pystyy antamaan, ei tarvii sirkustemppuja onneks osata.

Haastateltavat olivat sitä mieltä, että sijaishemmuus ei vaikuta biologisiin lapsiin negatiivisesti, mutta alussa voi ilmetä mustasukkaisuutta ja hämmennystä. Heidän mielestään biologisten lasten ensimmäinen reaktio saattaa olla jopa tyly tai epämiellyttävä. Alussa sijaishemmuus vaatii asioista keskustelua ja jokaisen täytyy löytää oma paikkansa perheessä uudelleen. Haastateltavien mielestä biologisille lapsille voi tuottaa vaikeuksia vanhempien jakaminen sijaislasten kanssa, mutta he uskovat kuitenkin lastensa sopeutuvan tilanteeseen hyvin, eikä suurempia ongelmia synny. Heidän mielestään sijaislapsen tulo perheeseen ei vaikuta biologisten lasten asemaan.

Kysyimme haastateltavilta oliko heillä ollut epäröintejä tai pelkoja sijaishemmuusprosessin aikana. Lähes kaikki heistä sanoi ensin, että pelkoja ei ollut ilmennyt, mutta asiaa tarkemmin pohdittuaan erilaisia epäröintejä sijaishemmuusprosessin aikana oli ollut. Yleisimmin epäröinnit liittyivät omaan sopivuuteen toimia sijaisvanhempana, omaan vahvuuteen olla lapsen tukena ja kohdata vaikeita tilanteita.

— et tavallaan mikä on se mikä on se minun juttu ja onko tämä se minun juttu ja miten tää toimii ja miten sitä jaksaa ja varmaan ihan kaikkia semmosia, mut en tiää et onko se epäröintiä vai enemmänkin semmosta pohdiskelua —

Kun siis mulle ei häiritse että onko se suomalainen se laps tai näin, mutta jos vanhemmat on hyvin semmosia hirveen hallitsevia tai tämmösiä, että ne tekee sitten väkisin, niin tämmöset ehkä —

6.3 Tuki

Haastateltavat olivat saaneet monenlaista tukea ennen PRIDE-valmennusta ja sen aikana. He pitivät saamaansa tukea erittäin tärkeänä. Haastateltavat toivoivat saavansa tukea myös PRIDE-valmennuksen jälkeen sekä mahdollisen sijaishemmuuden aikana.

6.3.1 Lähipiirin tuki

Kun haastateltavat olivat kertoneet lähipiirilleen harkitsevansa sijaisvanhemmuutta, suhtautuminen oli ollut kaikin puolin positiivista. Lähipiiri oli ollut mukana innostuneena ja kannustavana. Monille haastateltavista lähipiiri oli sanonut, että he ovat toimintaan sopivia, mutta olivat huolissaan heidän jaksamisesta.

Sijaisvanhemmuusprosessin aikana haastateltavat olivat saaneet lähipiiriltään tukea yhdessä asioista keskustelemalla ja ongelmia ratkomalla. Lähipiiri oli kannustanut heitä ja ollut konkreettisena apuna arkisissa askareissa, kuten lastenhoidossa ja siivouksessa. Haastateltavat olivat saaneet läheisiltään sekä emotionaalista tukea että käytännön apua.

Haastateltavien mielestä lähipiirin tuki oli ehdottoman tärkeää. Ilman lähipiirin hyväksyntää olisi ollut vaikeaa ryhtyä sijaisvanhemmuusprosessiin ja he tuntisivat itsensä ulkopuoliseksi. Tärkeää oli olla lähipiirin kanssa päivittäisessä vuorovaikutuksessa ja saada tukiverkosto, jolle purkaa tunteitaan. Oli myös tärkeää että lähipiiri hyväksyy sijaislapset perheenjäseniksi.

— tosi tärkeä, et on kauheen mukava kun menee niitten lasten kanssa, menipä minne tahansa tai meille tulee sukulaisia, niin tuota, että ollaan semmosta yhtä porukkata ja yhtä perhettä.

6.3.2 PRIDE-vertaisryhmän tuki

Haastateltavat pitivät tärkeänä, että PRIDE-valmennus toteutettiin ryhmässä. He saivat ryhmästä uusia näkökulmia, kuulivat erilaisia mielipiteitä sekä saivat emotionaalista tukea. Vertaisryhmässä he pääsivät tutustumaan samanhenkisiin ihmisiin, jotka olivat samassa tilanteessa heidän kanssaan. Vertaisryhmä oli hyvä paikka jakaa ajatuksiaan ja kokemuksiaan. Kuitenkin jokainen joutui miettimään oman näkökannan sijaisvanhemmuuteen liittyviin asioihin.

Haastateltavat saivat PRIDE-valmennuksen aikana tukea vertaisryhmältä erilaisiin asioihin eli vertaistukea. Vertaisryhmässä käytiin paljon keskusteluja muun muassa lapsen kasvatuksesta ja rajojen asettamisesta. Toisilla ryhmäläisillä oli jo aikaisempaa kokemusta tukiaperhelapsista tai lyhytaikaisesti sijoitetuista lapsista, joten heiltä sai kuulla kokemuksia toiminnasta. Ryhmässä sai tietoa erilaisista ongelmista ja vaikeuksista, joita voi tulla sosiaalitoimen, sijaislapsen tai hänen perheensä kanssa.

— ryhmävalmennuksenahan se on hirmu hyvä, että siinä on niinku samanhenkisiä ihmisiä paljon, joista saapi sitä tukke, että vertaistukkee tavallaan, ja semmosta että samoin aattelevia ihmisiä ja saa jakaa niitä ajatuksia.

Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että vertaisryhmälle olisi tarvetta jatkossakin. Ryhmän kanssa voisi jakaa ajatuksia ja kokemuksia sijaislapsista ja mahdollisista syntyvistä ongelmista. Haastateltavat kertoivat, että olivat sopineet yhteydenpidosta jatkossakin ja tiettyjen perheiden välille oli PRIDE-valmennuksen jälkeen jo syntynyt verkostoja. Osa haastateltavista oli sitä mieltä, että vertaisryhmässä tulisi olla mukana jo pitempään sijaisvanhempana toimineita, joilla olisi enemmän tietoa ja kokemuksia erilaisista tilanteista.

6.3.3 Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikön tuki

Suurin osa haastateltavista oli sitä mieltä, että he saivat riittävästi tiedollista tukea Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksiköltä ennen PRIDE-valmennusta. Tietoa sijaisvanhemmuudesta sai kotiin lähetetystä perhehoidon tietopaketista sekä kehittämissyksikön työntekijöiltä puhelimitse tai tapaamisissa. Tietoa saatiin myös Perhehoitajien valtakunnallisen rekrytointihankkeen infopisteiltä. Osa haastateltavista oli sitä mieltä että ennen PRIDE-valmennusta tuki oli ollut vähäistä.

PRIDE-valmennuksen aikana tuen koettiin olleen riittävää. Haastateltavat pitivät tärkeänä että saivat ottaa yhteyttä kehittämisyksikön työntekijöihin ja kysyä mieltä askarruttavista asioista. Positiivisena koettiin yhteydenpito ja vierailut kehittämisyksikön suunnalta. Myös tietoa sijaisvanhemmuudesta PRIDE-valmennuksen aikana tuli kattavasti ja monipuolisesti.

Haastateltavat toivoivat saavansa paljon tukea Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämisyksiköltä, etenkin siinä vaiheessa kun lapsi sijoitetaan. He pitivät tärkeänä, että voisivat ottaa yhteyttä kehittämisyksikön työntekijöihin myös PRIDE-valmennuksen jälkeen ja kysyä heiltä ohjeita sekä neuvoja. Haastateltavien mielestä työnohjausta pitäisi olla saatavilla sijaisvanhemmuuden aikana. Jo suunniteltu tapaaminen virallisiin raha- ja paperiasioihin liittyen koettiin tärkeäksi.

6.3.4 Taloudellinen tuki

Haastateltavien mielestä taloudellinen tuki ei ollut lähtökohta sijaisvanhemmaksi ryhtymiseen, mutta tuki on tärkeä etenkin jos jää pois ansiotyöstä. Kolmasosa haastateltavista ei ollut tietoisia tuesta ja useimmilla ei ollut mitään käsitystä tuen määrästä. Haastateltavat olisivat kaivanneet enemmän tietoa taloudellisesta tuesta ja osaa mietittyä myös siihen liittyvä verotus.

— hullu kai se on se, joka tätä rahasta tekee, että en minä tekis aina-
kaan.

— myö ei siis miehen kanssa tiedetä vielä tänäkään päivänä niitä sum-
mia mittään, että se ei pystyny olemaan meille mikään semmonen niinku
sanotaan, mikään kannustin.

— vaikuttaahan se että maksetaanko siitä sitten niin vähän, että sä oot
kieli vyön alla koko ajan, niin miten minä elätän tämän porukan vai pi-
tääkö lähtee sosiaalihuollon luukulle niitten lasten kanssa.

6.4. Palaute ja kehittämis ehdotukset Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämisyksikölle

Haastattelun lopussa haastateltavat antoivat palautetta ja kehittämis ehdotuksia Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämisyksikölle. Pääasiassa palaute oli positiivista, mutta jonkin verran kehitettävääkin löytyi. Taulukossa 1 on palaute Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämisyksikölle.

Kehittämis ehdotuksena nousi esille sijaisperheiden kokoontumisen järjestäminen. Haastateltavat toivoivat, että kokoontuminen olisi koko perheelle, jossa olisi yhdessä tekemistä, tutustumista ja verkostojen luomista. Sijaisvanhemmille ja -lapsille toivottiin myös erilaisia vertaisryhmiä.

TAULUKKO 1. Palaute Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikölle

POSITIIVINEN PALAUTE	KEHITTÄMISTÄ VAATIVAT ASIAT
Työntekijät äärettömän tärkeitä	Ilmoitus valmennukseen pääsystä liian myöhään
Työntekijöillä kultainen sydän	PRIDE-valmennus oli liian lyhyt
Työntekijät hoitivat hommansa hyvin	Liian paljon asiaa kerrallaan
Sosiaalityöntekijällä paljon kokemusta	Kuuden tunnin koulutuspäivä oli liian pitkä
Sosiaalityöntekijältä sai tietoa lakiasioista	Valmennuksesta puuttui osio raha-asioista
PRIDE-valmennus oli hyvä/tehokas	Tilat PRIDE-valmennukselle oli liian pienet
PRIDE-valmennus oli positiivinen kokemus	
PRIDE-valmennus antoi paljon ajateltavaa	
Valmennuksessa asiat kerrottiin selkeästi	
Keskustelut hyviä ja syvällisiä	
Esimerkeillä kertominen hyvä	
Tietoa sopivassa suhteessa	
Koulutustilaisuudet oli hyvin laadittu	
Koulutusviikonloppujen määrä oli sopiva	
Koulutuspäivien ajankohdat tiedossa ajoissa	
PRIDE-tehtävät vaativia, mutta asiallisia	
PRIDE-kirja oli hyvä	
Perhehoidon tietopaketti oli hyvä	

6.5 Perhehoitajien valtakunnallisen rekrytointihankkeen vaikutus

Teemahaastatteluista saadun tiedon perusteella noin puolet haastateltavista kertoi olleensa tietoisia perhehoitajien valtakunnallisesta rekrytointihankkeesta 2008. Osa haastateltavista kertoi olleensa tietoisia hankkeen infotilaisuuksista, mutta hankkeesta kokonaisuudessaan ei ollut tietoa. Osalla haastateltavista ei ollut tietoa hankkeesta ollenkaan tai sitä oli todella vähän. Noin puolet oli sitä mieltä, että tieto hankkeesta oli riittävää ja noin puolet koki, että tietoa olisi voinut olla enemmänkin.

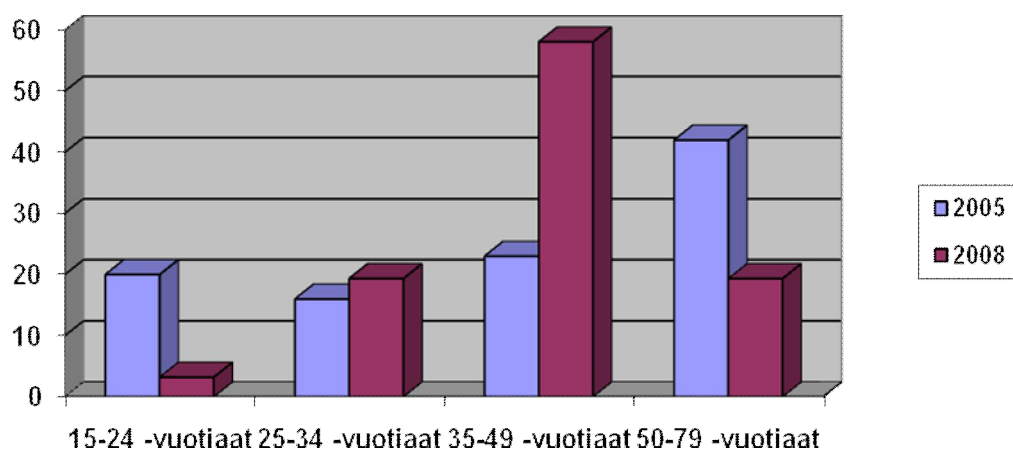
Enemmistö haastateltavista oli sitä mieltä, että hanke näkyi parhaiten lehdissä. Toiset olivat nähneet sijaisvanhemmuuteen liittyviä ohjelmia televisiosta ja toiset olivat saaneet tietoa hankkeesta infotilaisuudessa. Osa haastateltavista oli saanut tiedon ”puskaradiosta” ihmisten kanssa juttelemalla. Osa haastateltavista oli kuitenkin sitä mieltä, että hanke ei ollut näkynyt mitenkään ja että lisämarkkinointi olisi ollut aiheellista.

Yli puolet haastateltavista oli sitä mieltä, että hankkeella ei ollut vaikutusta sijaisvanhemmuudesta kiinnostumiseen. Tästä voimme päätellä, että hankkeesta saatu tieto ei ollut motiivi sijaisvanhemmuudesta kiinnostumiseen. Osa heistä ei ollut tietoinen koko hankkeesta tai oli ollut kiinnostunut asiasta jo ennen hanketta. Hanke loi kuitenkin enemmän mielenkiintoa sijaisvanhemmuutta kohtaan ja on edesauttanut PRIDE-valmennukseen osallistumista. Osa haastateltavista kertoi hankkeen infopisteellä käynnillä olleen vaikutusta kiinnostumiseen ja asioiden etenemiseen. Tästä voimme päätellä, että tiedollisella tuella oli merkitystä sijaisvanhemmuutta harkitseville.

Haastateltavien mielestä sijaisvanhemmuutta kannattaisi markkinoida näkyvämmiin ja enemmän mediassa, kuten televisiossa ja lehdissä. Täytyisi järjestää enemmän tiedotustilaisuuksia ja kampanjoita sekä herätellä keskusteluja. Sijaisvanhemmuutta voisi markkinoida esimerkiksi naistenlehdissä sekä järjestämällä esittelyjä sosiaali- ja terveysalan työpaikoilla tai koulujen vanhempainilloissa.

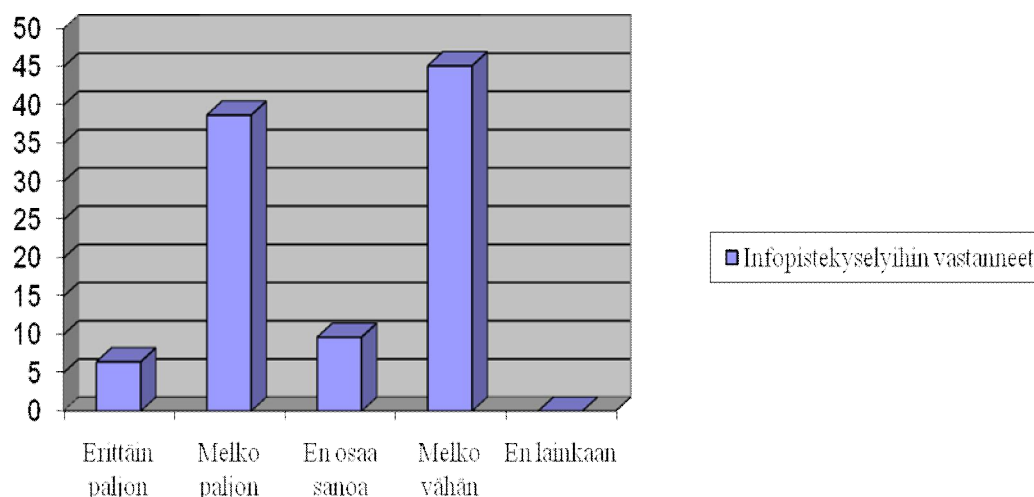
6.6 Ajoissa kotiin -kampanjan infopistekyselyt

Syksyllä vuonna 2005 Taloustutkimus Oy teki valtakunnallisen gallupkyselyn sijaisvanhemmuudesta ja perhehuollosta Omnibus -kuluttajatutkimuksen yhteydessä. Gallupkysely tehtiin 92 eri paikkakunnalla ja siihen osallistui 1 008 henkilöä. Osallistujista 52 prosenttia oli naisia ja 48 prosenttia miehiä. (Mikkonen & Niklander 2005.) Pohjois-Savon alueella toteuttamiimme Ajoissa kotiin -kampanjan (15.–28.9.2008) infopistekyselyihin osallistui 31 henkilöä, joista 64,5 prosenttia oli naisia ja 35,5 prosenttia miehiä.

KUVIO 3. Vastaajien ikäjakauma

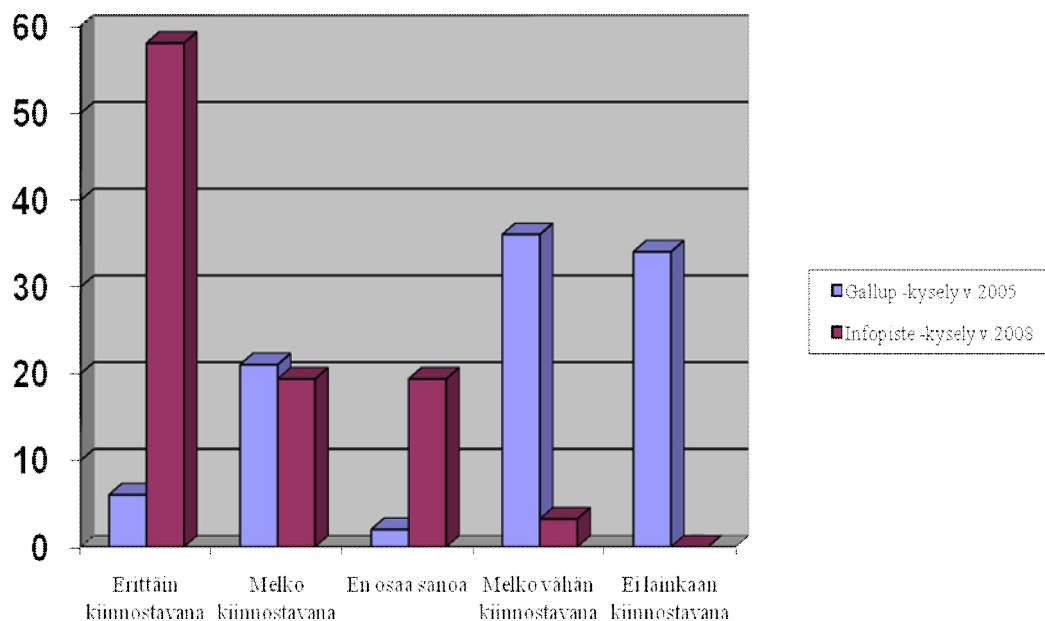
Kuviossa 3 on vastaajien ikäjakaumat. Vuonna 2005 lähes puolet (42 %) vastanneista oli 50–79-vuotiaita. Vuonna 2008 Pohjois-Savon infopistekyselyihin vastanneista yli puolet (58,1 %) oli 35–49-vuotiaita. Vuonna 2005 nuorimmat vastaajat olivat 15-vuotiaita, kun taas vuonna 2008 nuorimmat olivat 24-vuotiaita. Vanhimmat vastaajat vuonna 2005 olivat 79-vuotiaita ja vuonna 2008 67-vuotiaita.

KUVIO 4. Tietoisuus sijaishemmuudesta vuonna 2008

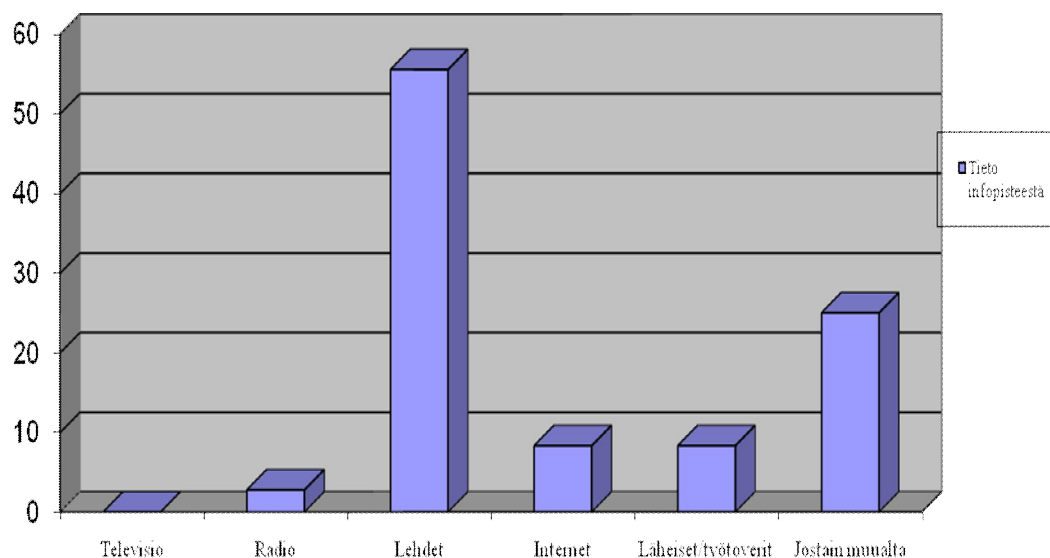
Kuviossa 4 ilmenee, että Pohjois-Savon infopistekyselyyn vastanneista 6,5 prosenttia koki tietävänsä sijaishemmuudesta erittäin paljon. Vastaajista 39 prosenttia kertoi tietävänsä siitä melko paljon. Vajaa 10 prosenttia ei osannut vastata kysymykseen ja 45 prosenttia vastaajista koki tietävänsä sijaishemmuudesta melko vähän. Yksikään vastaajista ei kokenut olevansa täysin tietämätön sijaishemmuudesta.

Vuonna 2005 tehdyn gallup-kyselyn mukaan noin 50 prosenttia vastanneista ei tunne perhehoitoa ollenkaan. Ne, jotka olivat tietoisia perhehoidosta ja sen tavoitteista tai tunsivat perhehoitoperheen, olivat erittäin kiinnostuneita toimimaan itsekin perhehoitajina. (Ketola 2008b, 56.)

KUVIO 5. Kiinnostus sijaisvanhemmuutta kohtaan

Vuonna 2005 kuusi prosenttia vastanneista piti sijaisvanhempana toimimista erittäin kiinnostavana (kuvio 5). Melko kiinnostavana sitä piti 21 prosenttia. Kaksi prosenttia ei osannut sanoa ja 36 prosenttia piti sitä melko vähän kiinnostavana. 34 prosenttia vastanneista ei pitänyt sijaisvanhempana toimimista lainkaan kiinnostavana. Vuoden 2008 infopistekyselyyn vastanneista noin 58 prosenttia piti sijaisvanhempana toimimista erittäin kiinnostavana. Melko kiinnostavana sitä piti 19 prosenttia vastaajista. 19 prosenttia ei osannut vastata kysymykseen ja vain noin kolme prosenttia piti sitä melko vähän kiinnostavana. Yksikään vastaajista ei pitänyt sijaisvanhempana toimimista lainkaan kiinnostavana. Vuonna 2008 kyselyyn vastanneet olivat todennäköisesti jo olleet jollakin tavoin kiinnostuneita sijaisvanhemmuudesta, koska olivat tulleet infopisteille saamaan lisätietoa. Vuonna 2005 gallupkyselyyn vastanneet oli valittu sattumanvaraisesti, joten se antaa luotettavamman kokonaiskuvan ihmisten kiinnostuneisuudesta.

KUVIO 6. Tieto infotilaisuudesta

Infopistekyselyyn vastanneista 55,5 % oli saanut tietoa infotilaisuudesta lehdistä (kuvio 6). Noin kahdeksan prosenttia vastaajista oli saanut tietoa Internetistä ja toinen kahdeksan prosenttia läheisiltä tai työtovereilta. Vastaajista 25 % oli saanut tietoa jostain muualta, kuten Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksiköltä, omasta kunnasta sekä markkinoilta. Radiosta tiedon oli saanut vajaa kolme prosenttia ja televisiosta ei yksikään vastaajista.

Lähes kaikki vastaajista sai mielestään tarpeeksi tietoa infotilaisuudesta, vain yksi vastaaja (3,2 %) oli tyytymätön tiedon riittävyyteen. Kaksi vastaajaa (6,5 %) olisi kaivannut lisää tietoa tukiperhe-toiminnasta. Kolme vastaajaa (9,7 %) antoi positiivista palautetta kattavasta ja avoimesta tilaisuudesta.

7 TULOSTEN YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Haastateltavien taustatietojen perusteella päätelimme, että sosiaali- ja terveysalan koulutuksella saattoi olla edesauttavaa vaikutusta sijaisvanhemmaksi ryhtymiseen. Kolmasosalla (N=9) haastateltavista oli sosiaali- tai terveysalan koulutus. Kyseisen alan ammattilaisilla on koulutuksensa vuoksi jo valmiiksi enemmän tietoa sijaisvanhemmuudesta.

Suurimmalla osalla haastateltavista oli kokemusta aikaisemmasta vapaaehtoistoiminnasta. Timanttimallia soveltaen sijaisvanhemmaksi ryhtyminen tarjoaa jatkuvuutta aikaisemmalle vapaaehtoistoiminnalle. Jos henkilöllä ei ole ollut kokemusta vapaaehtoistoiminnasta, sijaisvanhemmaksi ryhtymisestä hän saa mahdollisuuden laajentaa omaa elämänpiiriään, oppia uutta sekä kasvaa ihmisenä. Tässä toteutuu timanttimallin ensimmäinen ulottuvuus: jatkuvuus – uuden etsintä. (Yeung 2005, 112–113.)

Sijaisvanhemmaksi ryhtyminen on suuri asia, joka vaatii paljon harkintaa ja kykyä ymmärtää mitä sijaisvanhemmuus käytännössä oikeasti vaatii. Timanttimallin toinen ulottuvuus pohdinta – toiminta tarkoittaa yksilön arvojen ja asenteiden pohtimista, ja niiden siirtämistä toimintaan (Yeung 2005, 116–117). Sijaisvanhemmaksi ryhtyvien on pohdittava omia asenteitaan liittyen esimerkiksi päihteiden käyttöön, mielenterveysongelmiin ja perheväkivaltaan, sillä sijoitettu lapsi on voinut kokea näitä asioita kotonaan.

Timanttimallin kolmas ulottuvuus saaminen – antaminen kuvaa mitä vapaaehtoistyöntekijät saavat vapaaehtoistyöstä ja mitä he antavat sitä tehdessään (Yeung 2005, 109). Haastatteluissa tuli ilmi, että sijaisvanhemmuutta harkitsevat eivät odota sijaisvanhemmuudelta mitään normaalia arkielämää suurempaa ja ihmeellisempää. He ymmärtävät, että sijaisvanhempana toimiminen ei ole aina helppoa, vaan se tuo mukanaan myös erilaisia haasteita ja velvollisuuksia.

Lähipiirin tuen haastateltavat kokivat erittäin tärkeänä. Vaikka lähipiirin tuki sijaisvanhemmille onkin tärkeää, haastateltavien mukaan myös oma rauha ja asioiden oma pohtiminen on tarpeellista. Vertaisryhmässä haastateltavat pääsivät tutustumaan samanhenkisiin ihmisiin, jotka olivat samassa tilanteessa heidän kanssaan. Vertaisryhmä oli hyvä paikka jakaa ajatuksiaan ja kokemuksiaan sekä saada vertaistukea. Kuitenkin jokainen joutui miettimään oman näkökannan sijaisvanhemmuuteen liittyviin asioihin. Tässä näkyy timanttimallin neljäs ulottuvuus, etäisyys – läheisyys, jonka mukaan ihminen saattaa kokea halua kuulua ryhmään ja tavata uusia ihmisiä asettaen kuitenkin itse rajat sille, kuinka tiiviisti on heidän kanssaan tekemisissä. (Yeung 2005, 113–115.)

Yli puolet haastateltavista oli sitä mieltä, että Perhehoitajien valtakunnallisella rekrytointihankkeella 2008 ei ollut vaikutusta sijaisvanhemmaksi ryhtymiseen. Tästä voimme päätellä, että hankkeesta saatu tieto ei ollut motiivi sijaisvanhemmaksi ryhtymiselle. Koska hankkeesta saadulla tiedolla oli kuitenkin edesauttavaa vaikutusta sijaisvanhemmuudesta kiinnostumiseen, voimme päätellä, että tiedollisella tuella on ollut merkitystä sijaisvanhemmuutta harkitseville.

Tekemämme infopistekyselyt ja vuoden 2005 Taloustutkimus Oy:n tekemä kysely eivät ole keskenään kovin vertailukelpoisia, sillä vastaajamäärät olivat erisuuruiset. Vuonna 2005 tehty tutkimus oli valtakunnallinen ja vuonna 2008 tekemämme kysely toteutettiin vain yhdeksällä paikkakunnalla. Tuloksiin saattoi vaikuttaa myös vastanneiden erilaiset ikäjakaumat. Alle täysi-ikäisillä ei välttämättä ole niin paljon tietoa ja kiinnostusta sijaisvanhemmuuteen kuin täysi-ikäisillä. Mietimme, kuinka paljon vuoden 2005 kyselyn tuloksiin oli vaikuttanut vastaajien ikä.

Vuoden 2008 kyselyiden tuloksiin saattoi vaikuttaa se, että vastaajat olivat todennäköisesti olleet jo jossain määrin kiinnostuneita sijaisvanhemmuudesta käydessään infopisteellä. Vuoden 2005 kyselyyn vastanneet olivat valikoituneet tutkimukseen satunnaisesti, joten ei ole oletettavaa, että heillä olisi ollut aiempaa tietoa sijaisvanhemmuudesta. Sijaisvanhemmuudesta kiinnostumiseen vaikuttaa tietoisuus asiasta. Vuonna 2008 suurin osa kyselyyn vastanneista oli tietoisia sijaisvanhemmuudesta, joten kiinnostustakin todennäköisesti oli tästä syystä enemmän.

Kyselyn perusteella lehdet osoittautuivat hyväksi markkinointikanavaksi. Infopisteitä tulisi markkinoida monipuolisemmin, jotta se tavoittaisi enemmän kiinnostuneita. Esitteitä voisi jakaa muun muassa neuvoloissa tai koulun vanhempainilloissa. Sijaisvanhemmuutta olisi markkinoitava enemmän ja monipuolisemmin eri kanavissa, jotta tavoitettaisiin mahdollisimman suuri määrä asiasta kiinnostuneita.

8 POHDINTA

8.1 Tutkimustulosten pohdinta

On surullista, että niin monet lapset ja nuoret joutuvat laitoksiin, eikä kodinomaista hoitoa ole saatavilla. Sijaisvanhempia on Suomessa liian vähän ja laitossijoitusten määrä on huolestuttavaa. Täytyisi löytää keinoja saada ihmiset kiinnostumaan sijaisvanhemmaksi ryhtymisestä. Vaikka sijaisvanhempien saamien palkkioiden ja kulkorvausten määriä nostettaisiinkin, jäisivät kustannukset silti paljon pienemmiksi kuin laitoshoidosta aiheutuvat kulut. Tämän vuoksi sijaisvanhempien tukeminen olisi myös yhteiskunnallisesti kannattavaa.

Sijaisvanhemmaksi ryhtyville on tarjolla monenlaista tukea Suomessa, mutta jäimme kuitenkin pohtimaan, onko heille tarjolla jatkossa ohjattua vertaisryhmätoimintaa. Ajattelempa, että sijaisvanhemmuuden aikana sijaisvanhempien olisi todella tärkeää saada tarvittaessa myös työnohjausta. Perhehoitajalain mukaan heillä on siihen oikeus, mutta osaavatko he vaatia sitä ja tuleeko asia puheeksi toimeksiantosopimusta tehdessä. Sijaisvanhempana toimiminen on haastava tehtävä, joten heille olisi annettava kaikki mahdollinen tuki.

Pohdimme sijaisvanhemmaksi ryhtymistä ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Näkemyksemme mukaan riittävä taloudellinen tuki olisi todella tärkeää etenkin jos sijaisvanhempia jää ansiotyöstä pois. Sijaisvanhempia voisi olla enemmän, jos taloudellinen tuki olisi parempi. Toisaalta motiivit sijaisvanhemmaksi ryhtymiseen olisivat silloin lähitöisin rahasta ja aito kiinnostus sijaisvanhemmuutta kohtaan jäisi vähemmälle. Vaikka taloudellinen tuki ei olisikaan motiivina sijaisvanhemmaksi ryhtymiseen, on ymmärrettävää, että tuella on merkitystä perheen taloudellisen tilanteen kannalta. Lapsen tulo perheeseen aiheuttaa perheelle lisäkustannuksia, joten on järkeenkäypää, että he haluavat siitä korvauksia.

Haastatteluista saatujen tulosten perusteella sijaisperhetoimintaa voisi kehittää uudistamalla PRIDE-valmennusta. Valmennuksen täytyisi olla laajempi ja pitkäkestoisempi, jotta kaikki oleelliset asiat ehdittäisiin käymään läpi ja sisäistämään ne. Valmennuksessa käytävät asiat ovat usein henkisesti raskaita, joten niiden käsitteleminen vaatii paljon aikaa. Haastateltavien mukaan valmennuksessa käydään asioita läpi liian paljon yhdellä kertaa ja aikaa keskusteluille sekä kokemusten jakamiselle ei jää riittävästi.

Tutkimusta tehdessämme mietimme kuinka arvokkaan lahjan sijaisvanhemmat antavat sijoitetulle lapselle tarjoamalla heille perheen, kodin ja turvallisen elinympäristön kasvaa. Ajattelempa, että kaikilla sijaisvanhemmuuteen ryhtyvillä todennäköisesti on hyväsydämisyyttä ja empatiakykyä lähteäkseen mukaan toimintaan. Tutkimustulosten perusteella sijaisvanhemmuutta harkitsevilla on ilmennyt epäröintejä sijaisvanhemmuusprosessin aikana, mikä on täysin ymmärrettävää. Sijaisvanhemmat ottavat kuitenkin täysin vieraan ihmisen kotiinsa asumaan, eikä ikinä voi tietää mitä se tuo mukanaan. Sijaislapsen tulo perheeseen muuttaa jokaisen perheenjäsenen elämää ja jokainen joutuu etsimään oman paikkansa perheessä uudestaan.

On hienoa, että sijaisvanhempien rekrytointiin on viime vuosina alettu panostaa enemmän järjestämällä perhehoitajien rekrytointihankkeita, koska sijaisvanhempia täytyisi saada lisää. Markkinointia voisi kuitenkin vielä parantaa ja tehdä sijaisvanhemmuutta enemmän tunnetuksi. Yksi keino tehdä sijaisvanhemmuus tunnetummaksi ja näkyvämmäksi olisi televisiomainonta. Televisiomainonta tavoittaa suuren osan suomalaisia ja huomiota herättävä mainos jää ihmisten mieleen.

Sijaisvanhemmuutta on tutkittu melko vähän, joten siihen liittyville opinnäytetöille olisi tarvetta. Jatkotutkimusaiheena meidän työllemme voisi olla esimerkiksi toiminnallinen opinnäytetyö, jonka tavoitteena olisi markkinoida sijaisvanhemmuutta ja tehdä sitä näkyvämmäksi.

8.2 Opinnäytetyöprosessin arviointi

Alun perin opinnäytetyön ideana oli arvioida Perhehoitajien valtakunnallisen rekrytointihankkeen toteutumista Pohjois-Savon alueella, jota olisimme tutkineet infopistekyselyistä saamien tuloksien avulla. Kampanjan jälkeen saimme kuitenkin tietää, että infopisteiden kävijämäärä oli ollut alhainen. Tämän vuoksi emme saaneet tarpeeksi tutkimusaineistoa infopistekyselyistä, joten meidän täytyi laajentaa aineistoa tutkimalla sijaisvanhempien motiiveja ja tuen tarvetta haastattelemalla PRIDE-valmennuksen käyneitä henkilöitä. Tutkimussuunnitelman tekemiseen panostimme paljon ja käytimme siihen runsaasti aikaa. Halusimme alusta alkaen tehdä täsmällistä ja suunnitelmallista työtä. Tutkimussuunnitelman yhteydessä olisimme voineet suunnitella ajankäyttöä hieman tarkemmin, jotta olisimme pysyneet paremmin aikataulussa.

Infopistekyselyistä saimme suuntaa antavaa tietoa, mutta vastaajien vähyyden vuoksi tulokset eivät olleet yleistettävissä. Koimme hankalaksi yhdistää kyselylomakkeilla saadut tulokset tutkimukseen. Perhehoitajien valtakunnallisen rekrytointihankkeen 2008 kuvauksen kirjoittaminen oli myös haastavaa. Tämä johtui siitä, että emme olleet itse mukana hankkeen toteuttamisessa ja tarvittavaa tietoa saimme melko vähän.

Esittelimme haastatteluun osallistuville PRIDE-ryhmäläisille itsemme ja opinnäytetyömme aiheen osallistumalla PRIDE-valmennukseen kuuluvaan paneelikeskusteluun. Annoimme heille infokirjeet (LIITE 3) työmme sisällöstä ja samalla pyysimme heiltä kirjalliset suostumukset (LIITE 4) haastatteluja varten. Ryhmäläiset olivat innostuneita osallistumaan tutkimukseemme ja he olivat yhteistyöhaluisia. Teimme teemahaastattelut käymällä haasteltavien luona viidellä eri paikkakunnalla Pohjois-Savon alueella. Haastateltavat ottivat meidät lämpimästi vastaan koteihinsa ja haastattelut sujuivat hyvin. Näin ollen saimme niistä tarvittavat tiedot tutkimukseemme.

Teemahaastattelurunkoa meidän olisi täytynyt testata huolellisemmin ennen haastatteluiden toteuttamista. Haastatteluiden jälkeen huomasimme, että kysymyksissä oli paljon päällekkäisyyksiä ja saman asian toistoa, vaikka olimmekin testanneet rungon muutamaan kertaan. Jos tekisimme kyseisen haastattelun uudestaan, käyttäisimme enemmän aikaa haastattelurunгон testaamiseen ja muokkaamiseen.

Kesällä 2009 olisimme tarvinneet enemmän ohjausta ja neuvoja etenkin analysoinnin tekemiseen, mutta tätä emme olleet osanneet ottaa huomioon opinnäytetyöprosessin ajankäyttösuunnitelmassa. Analysointivaiheeseen meidän olisi pitänyt pyytää apua jo ennen kesälomaa, jotta se olisi sujunut paremmin. Heti syksyllä saimme kuitenkin palautetta työstämme, joten pääsimme työstämään sitä eteenpäin.

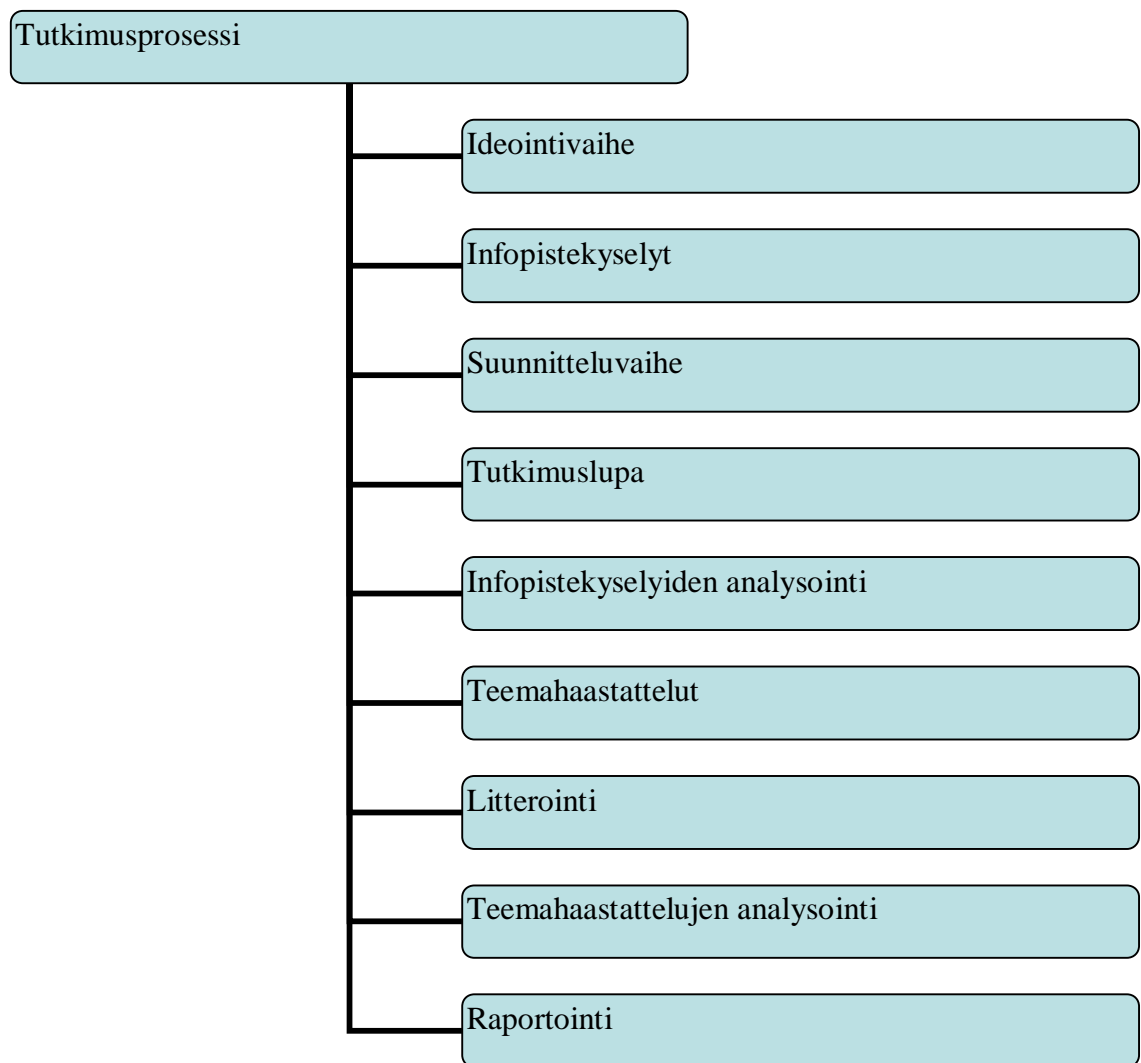
Opinnäytetyön tekemiseen kului enemmän aikaa, kuin olimme alun perin suunnitelleet, mutta työmme kuitenkin valmistui määräaikaan mennessä. Opinnäytetyön teko oli pitkä prosessi, joka antoi meille paljon uusia näkökulmia ja laajensi tietämystämme lastensuojelusta, ja erityisesti sijaisvanhemmuudesta. Toinen meistä on suuntautunut palveluohjauksen puolelle, joten tietämystä lastensuojeluun liittyvistä asioista ei niin paljoa ollut.

Tutkimusta tehdessämme tutustuimme useisiin motivaatioteorioihin, joista valitsimme käytettäväksi Yeungin vapaaehtoistyön timanttimallin. Kyseinen teoria soveltui parhaiten sisällöltään tutkimukseemme. Vaikka timanttimalli oli meille täysin tuntematon, se oli helposti ymmärrettävissä. Ainoa ongelma oli kirjallisuuden löytäminen kyseisestä aiheesta. Tutkimuksen aikana tutustuimme sosiaalisen tuen teoriaan ja huomasimme että määrittelyjä sosiaalisesta tuesta oli todella paljon. Päädyimme kuitenkin Housen ja Thoitsin määrittelyyn, joka sopi parhaiten tutkimuksemme haastatteluiden teemoihin.

Lähteitä opinnäytetyössämme käytimme monipuolisesti ja pyrimme löytämään aina uusinta tietoa. Internetistä löydettyyn tietoon suhtauduimme kriittisesti. Lähteinä käytimme myös toimeksiantajaltamme saatua materiaalia, esimerkiksi erilaisia esitteitä ja tiedotteita.

Jos tekisimme opinnäytetyön uudestaan, toteuttaisimme sen pelkästään kvantitatiivisella tai kvalitatiivisella menetelmällä. Näiden kahden menetelmän yhdistäminen samaan tutkimukseen aiheutti paljon työtä ja suurta haastetta. Yhden menetelmän käyttäminen olisi tehnyt tutkimuksesta myös selkeämmän.

Toimeksiantajamme Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikön ja meidän välinen yhteistyö sujui hyvin. Toimeksiantajamme oli kiinnostuneena mukana opinnäytetyön ideoinnissa. Prosessin loppuvaiheessa ongelmia tuottivat puutteellinen tiedon kulku muuttuneista yhteystiedoista. Opinnäytetyömme teossa haastavana pidimme sitä, että asuimme eri paikkakunnilla ja olimme rinnakkaisluokilla. Yhteistyömme oli sujuvaa ja joustavaa, mutta yhteisen ajan löytäminen oli välillä hankalaa. Litteroinnit ja osan raportoinnista saimme jaettua siten, että pystyimme tekemään niitä itsenäisesti. Muuten olemme tehneet opinnäytetyön yhdessä. Mielestämme olimme koko tutkimusprosessin ajan aktiivisia ja kysyimme neuvoa aina tarvittaessa. Kuviossa 7 on tutkimusprosessimme vaiheet.

KUVIO 7. Tutkimusprosessi

LÄHTEET

Adams, R. 2007. Working with children, young people and families. Teoksessa Adams, R., Dominelli, L. & Payne, M. (edit.) Social work – themes, issues and critical debates. 3. painos. China: Palgrave Macmillian.

Ahto, A. & Mikkola, P. 1999. Perhehoito lastensuojelussa. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 13. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Alkula, T., Pöntinen, S. & Ylöstalo, P. 1994. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Juva: WSOY.

Arki, arvot, elämä, etiikka. 2005. Ammattieettinen lautakunta. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Helsinki: Painotalo Auranen Oy.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 3. painos. Jyväskylä: Vastapaino.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 4. painos. Jyväskylä: Vastapaino.

Etzell, S., Korpivaara, L., Lukkarinen, T., Nikula, A., Pekkarinen, I., Peni, R. & Värmälä, H.-M. 1998. Perheen ja yhteisön terveyttä edistävä hoitotyö. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Ewalds, H. & Jantunen, E. 1991. Omaisten tarvitsema ja saama sosiaalinen tuki. Sosiaali- ja terveysministeriön kehittämisosaston selvityksiä 1991:7. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2006. Tutki ja kirjoita. 12. painos. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. painos. Helsinki: Tammi.

Hokkanen, L. & Astikainen, A. 2001. Voimia omaishoitajan työhön. Hyvinvoinnin tukiverkoston julkaisuja 1/2001. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.

Huusko, S., Raitanen, T. & Räsänen, R. 2008. Perhehoidon vahvistaminen. Teoksessa Pölkki, P. & Pitkänen, T. (toim.) Pohjois-Savon lastensuojelupalvelujen kehittäminen vuosina 2006–2007 - Hankkeen loppu- ja arviointiraportti. Lastensuojelun kehittäminen Pohjois-Savossa – hankkeen julkaisuja 2. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Hänninen L. 2008. Ajoissa kotiin. Perhehoito- lehti 4/2008. Perhehoitoliitto ry.

Kalland, M. 2004. Vauvan ja lapsen kehityksellisten tarpeiden huomioiminen lastensuojelussa. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Tammi.

Kangas, U. 2004. Lastensuojelu ja lapsen huolto. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Tammi.

Ketola, J. 2008a. Perhehoito ennen ja nyt. Teoksessa Ketola J. (toim.) Sijoita perheeseen – perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona. Juva: WSOY.

Ketola J. 2008b. Lasten ja nuorten perhehoito. Teoksessa Ketola, J. (toim.) Sijoita perheeseen – perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona. Juva: PS-Kustannus.

Kinnunen, P. 1998. Hyvinvoinnin ruletti. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.

Lehtinen, E., Kuusinen, J. & Vauras, M. 2007. Kasvatuspsykologia. Helsinki: WSOY.

Metsämuuronen, J. 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. 1. painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Niermeyer, R. & Seyffert, M. 2004. Motivaatio. Helsinki: OY RASTOR AB.

Pitkänen, T. & Huusko, S. 2009. Perhehoitajien rekrytointikampanja 2008 Pohjois-Savossa. Raportissa: Perhehoitoliitto ry. Ajoissa kotiin.

Raitanen, T. 2008. Sijaisvanhempien vertaisryhmäkokemuksia. Teoksessa Ketola, J. (toim.) Menetyksistä mahdollisuuksiin – perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Juva: PS-Kustannus.

Ruohotie, P. 1998. Motivaatio, tahto ja oppiminen. Helsinki: Edita.

Saastamoinen, K. 2008. Lapsen asema sijaishuollossa – käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.

Taskinen, S. 2007. Lastensuojelulaki (417/2007) Soveltamisopas. Stakes. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Valli, R. 2001. Kyselylomaketutkimus. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikku-noita tutkimusmetodeihin. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalla tutkijalle. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Vilkka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Vilkka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Tammi.

Yeung, A. 2005. Vapaaehtoistoiminnan timanttimali. Teoksessa Nylund, M. & Yeung, A. (toim.) Vapaaehtoistoiminta anti, arvot ja osallisuus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Painamattomat lähteet

Aho A.-L. 2004. Isien suru ja surusta selviytyminen lapsen kuoleman jälkeen. Tampereen yliopisto. Pro Gradu.

Ajoissa kotiin. Näin tulen sijaisvanhemmaksi. [Viitattu 15.7.2009]. Saatavissa: <http://www.sijaisvanhemmaksi.fi/nain-tulen-sijaisvanhemmaksi>

Esittely. Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämisyksikkö. [Viitattu 15.7.2009]. Saatavissa: <http://www.pslastensuojelu.fi/>

Hakkarainen, P. & Hänninen, L. 2008. Perhehoitajien valtakunnallinen rekrytointi -hanke 2008. Perhehoitoliitto ry. Tiedote.

Hänninen, L. 2008a. Ajoissa kotiin. Perhehoitoliitto ry. Tiedote.

Hänninen, L. 2008b. Perhehoitajien valtakunnallinen rekrytointi -hanke. Perhehoitoliitto ry. Tiedote.

Laki perhehoitajalain 2 ja 3§: muuttamisesta (N:o 948/2006). [Viitattu 4.12.2008]. Saatavissa: [http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2006/20060948?search\[type\]=pika&search\[pika\]=perhehoi*%20ja%20asetus](http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2006/20060948?search[type]=pika&search[pika]=perhehoi*%20ja%20asetus)

Lastensuojelulaki N:o 417/2007. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 3.7.2009]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Mikkonen, K. & Niklander, K. 2005. Tutkimus sijaisvanhemmuudesta ja perhehuollosta. SOS-lapsikylä ry ja Perhehoitoliitto ry. Taloustutkimus Oy. Tiedote.

Perhehoidon palkkioiden ja kulukorvausten korotuksista. Sosiaali- ja terveysministeriö. Kuntainfo 1/2009. [Viitattu 16.9.2009]. Saatavissa: <http://www.stm.fi/tiedotteet/kuntainfot/kuntainfo/view/1392874#fi>

Perhehoitajalaki N:o 312/1992. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 1.7.2009]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1992/19920312>

PRIDE-valmennus. 2009. Pesäpuu ry. [Viitattu 3.6.2009]. Saatavissa: <http://www.pesapuu.fi/index.phtml?s=475>

Sijaisvanhempien valmiudet. 2009. Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö. Esite.

Sosiaalihuoltolaki (N:o 311/1992). [Viitattu 1.7.2009]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1982/19820710>

Tietoa sijaisperheenä toimimisesta. 2009. Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö. Esite.

Viljamaa M.-L. 2003. Neuvola tänään ja huomenna. Vanhemmuuden tukeminen, perhekeskeisyys ja vertaistuki. Jyväskylän yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta, Jyväskylä. Väitöskirja.

LIITE 1

KYSELY SIJAISVANHEMMUUDESTA

Pyydämme Teitä vastaamaan alla oleviin kysymyksiin.

Sukupuoli: _____ Ikä: _____ vuotta

- ☐ Nainen
- ☐ Mies

Kuinka paljon tiedätte sijaisvanhemmuudesta?

- ☐ Erittäin paljon
- ☐ Melko paljon
- ☐ En osaa sanoa
- ☐ Melko vähän
- ☐ En lainkaan

Kuinka kiinnostavana pidätte sijaisvanhempana toimimista?

- ☐ Erittäin kiinnostavana
- ☐ Melko kiinnostavana
- ☐ En osaa sanoa
- ☐ Melko vähän kiinnostavana
- ☐ En lainkaan kiinnostavana

Mistä saitte tiedon tästä infotilaisuudesta

- ☐ televisio
- ☐ radio
- ☐ lehdet
- ☐ Internet
- ☐ läheiset/työtoverit
- ☐ jostain muualta, mistä? _____

Saitteko mielestänne infotilaisuudessa tarpeeksi tietoa sijaisvanhemmuudesta?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei

Mistä asiasta olisitte halunnut saada enemmän tietoa? _____

KIITOKSET VAIVANÄÖSTÄ!

LIITE 2

TEEMAHAASTATTELURUNKO

TAUSTATIEDOT

- Syntymävuosi
- Ammatti/ Koulutus
- Parisuhteen kesto
- Biologisten lasten määrä ja ikä
- Aikaisempi vapaaehtoistoiminta, esim. tukiperhetoiminta

SIJAISVANHEMMUUDESTA KIINNOSTUMINEN JA SIIHEN RYHTYMINEN

- Milloin ja miten kiinnostus sai alkunsa
- Keneltä ajatus sijaisvanhemmaksi ryhtymiseen sai alkunsa, onko perheen yhteinen päätös
- Mistä tietoa sijaisvanhemmuudesta ja mistä sitä olisi mahdollisesti kaivannut lisää
- Motiivit sijaisvanhemmaksi ryhtymiseen eli mitkä tekijät ovat vaikuttaneet sijaisvanhemmaksi ryhtymiseen
- Mitä sijaisvanhemmuus antaa sijaisvanhemmalle
- Mitä sijaisvanhemmat antavat sijaislapselle
- Miten sijaisvanhemmuus vaikuttaa biologisiin lapsiin
- Epäröinti ja pelot

TUEN TARVE

- Lähipiirin tuki (perhe, sukulaiset, ystävät)
 - o Mitä mieltä olivat asiasta
 - o Kuinka lähipiiri tuki sijaisvanhemmaksi ryhtymistä ennen PRIDE-valmennusta ja miten sen aikana
 - o Miten tärkeää on lähipiirin tuki
 - o Millaisiin asioihin saa tukea
- PRIDE- vertaisryhmän tuki

- Kuinka tärkeää on että PRIDE-koulutus toteutetaan ryhmävalmennuksena, ja miksi
- Millaisiin asioihin vertaisryhmältä sai tukea valmennuksen aikana
- Olisiko vertaisryhmälle tarvetta myös sijaisvanhemmuuden aikana
- Pohjois- Savon lastensuojelun kehittämissyksikön tuki, ohjaus ja tieto, mitä oli ja mitä pitäisi olla
 - Ennen PRIDE-valmennusta, ns. harkinta-aikana
 - PRIDE-valmennuksen aikana
 - PRIDE-valmennuksen jälkeen
- Taloudellinen tuki
 - Onko sijaisvanhemmalle maksettava korvaus tarpeellinen ja riittävä, miksi
 - Vaikuttaako taloudellinen tuki siihen, että jääkö sijaisvanhempi hoitamaan lasta kotiin vai käykö töissä, jos vaikuttaa niin miten

PERHEHOITAJIEN VALTAKUNNALLINEN REKRYTOINTIHANKE 2008

- Tietoisuus hankkeesta
 - Mistä tietoa hankkeesta
 - Oliko tieto riittävää, jos ei, niin
- Hankkeen näkyvyys
 - Miten hanke näkyi
 - Oliko hankkeen markkinointi riittävää
 - Miten hankkeen näkyvyyttä olisi voinut parantaa
- Hankkeen vaikutus sijaisvanhemmuudesta kiinnostumiseen
 - Miksi hankkeella oli vaikutusta ja miten, TAI
 - Miksi hankkeella ei ollut vaikutusta
 - Miten kannattaisi markkinoida sijaisvanhemmuutta jatkossa

KEHITTÄMISEHDOTUKSET JA PALAUTE

Hei!

INFOKIRJE 31.1.2009

Olemme 3.vuoden sosionomi (AMK) opiskelijoita Savonia ammattikorkeakoulun Iisalmen yksiköstä. Teemme opinnäytetyön yhteistyössä Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikön kanssa sijaisvanhemmuuteen liittyen.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää sijaisvanhemmiksi ryhtyvien motiiveja ja tuen tarvetta. Ensisijaisena aineistonkeruumenetelmänä käytämme teemahaastatteluja, joiden avulla haluamme saada tietoa mitkä tekijät vaikuttavat sijaisvanhemmuudesta kiinnostumiseen ja sijaisvanhemmiksi ryhtymiseen. Haluamme myös selvittää, millaista tukea sijaisvanhemmiksi aikovat olisivat kaivanneet sijaisvanhemmuusprosessin alkuvaiheessa.

Annettuanne kirjallisen suostumuksen haastatteluun, otamme Teihin yhteyttä puhelimitse, jolloin voimme yhdessä sopia sopivan ajankohdan haastattelulle. Jos Teillä on haastatteluun liittyviä kysymyksiä, niin voitte ottaa yhteyttä meihin joko puhelimitse tai sähköpostilla.

Heini Koistinen

Heini.koistinen@student.savonia-amk.fi

Puh. 050-3428211

Heidi Kolehmainen

Heidi.kolehmainen@student.savonia-amk.fi

Puh. 040-4106262

Suuret kiitokset jo etukäteen avustanne, tietonne ovat meille todella tärkeitä.

Odotamme innolla yhteistyötä kanssanne!

LIITE 4

SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA

Tutkimuksen nimi:	Sijaisvanhemmiksi ryhtyvien motiivit ja tuen tarve
Tutkimuksen toimeksiantaja:	Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö
Tutkimuksen toteuttajat:	Heini Koistinen ja Heidi Kolehmainen Sosionomi (AMK) opiskelijat, Savonia ammattikorkeakoulu, Iisalmi
Tutkimuksen toteutus:	Keräämme aineiston haastattelemalla uusia sijaisvanhempia. Haastattelut nauhoitetaan kasettinauhurilla ja tallentavalla mp3 -soittimella.
Aineiston suojaus:	Haastattelut ovat luottamuksellisia. Haastateltavien tunnistetiedot tulevat ainoastaan tutkijoiden käyttöön. Analysoinnin jälkeen kerätty aineisto tuhoetaan hävittämällä aineisto nauhurin muistista ja paperille tulostetut tiedot.

Tällä lomakkeella suostun osallistumaan edellä mainittuun tutkimukseen. Tutkijoilla on oikeus käyttää haastattelustani saamaansa aineistoa tutkimukseensa. Ymmärrän lomakkeessa mainitut asiat ja allekirjoituksellani vahvistan osallistumiseni tutkimukseen.

Aika ja paikka	_____
Allekirjoitus	_____
Nimenselvennys	_____